

DA DANMARK VAR EN SLAVENATION

- OM SLAVERIET OG DE VESTINDISKE
ØER FRA 1600-TALLET TIL NU

DA DANMARK VAR EN SLAVENATION

- OM SLAVERIET OG DE VESTINDISKE ØER
FRA 1600-TALLET TIL NU

HistorieLab - Nationalt Videncenter for
Historie- og Kulturarvsformidling

Rikke Alberg Peters, Peter Yding Brunbech,
Christina Louise Sørensen og Jens Aage Poulsen

Da Danmark var en slavenation

- om slaveriet og De Vestindiske Øer fra 1600-tallet til nu

1. udgave, 2. oplag, 2017

© Forfatterne og Historielab - Nationalt Videncenter for Historie- og Kulturarvsformidling, Stationsvej 14, 7300 Jelling
Redaktion: Christina Louise Sørensen og Rikke Louise Alberg Peters

Teksten er sat med Open Sans og Derivat No1
Grafisk opsætning og tryk: PrinfoVejle
Layout: Kasper Rumann Madsen
Tak til Astrid Møller Danielsen og Pia Mortensen for gode råd

ISBN: 978-87-997363-9-3

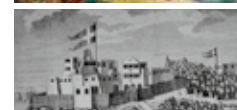
Fra www.historielab.dk er der fra januar 2017 adgang til:

- En digital udgivelse af bogen
- En lærervejledning
- En kildebank med over 120 kilder
- Triggere / anslag til et undervisningsforløb om slaveriet og De Vestindiske Øer

Alle tekstkilder i bogen er sprogligt bearbejdet af pædagogiske hensyn. Nærmere oplysninger om de anvendte kilder findes i lærervejledningen.

INDHOLD

KAN EN STAT SÆLGE NOGET AF SIT LAND?	5
HANDEL I 1500-1600-TALLET	7
DANMARK BLIVER KOLONIMAGT	11
LIVET I KOLONIEN	17
FLERE ØER	21
SLAVEHANDEL	23
OPRØR!	29
STORHEDSTIDEN UNDER KRONEN	33
SLAVEHANDELEN PROBLEMATISERES	37
SLAVERIET OPHÆVES	41
FRA FRIHED TIL FATTIGDOM	45
MOD SALGET – ØERNE EFTER 1848	49
SPOR EFTER KOLONITIDEN	53
DE VESTINDISKE ØER 100 ÅR EFTER SALGET	55

KAN EN STAT SÆLGE NOGET AF SIT LAND?

For næsten 250 år siden blev Skt. Thomas i Caribien en dansk koloni. Senere skaffede Danmark sig nabøerne Skt. Jan og Skt. Croix. De tre øer kaldes De Dansk Vestindiske Øer. Danmark var for alvor blevet en kolonimagt.

Øerne sælges

Kan du forestille dig følgende: Folketinget beslutter at sælge Lolland, Falster og Møn til Tyskland? Et flertal i den øvrige del af landet skal dog stemme 'ja' til salget. Befolkningen på de tre øer må ikke stemme.

Nej, vel.

Noget tilsvarende skete faktisk for omkring 100 år siden. Dengang solgte Danmark øerne Skt. Thomas, Skt. Jan og Skt. Croix til USA for 25 mio. \$. I dag svarer det til ca. 3,2 mia. kr. Det skete, efter at et flertal i Danmark havde stemt 'ja' ved en folkeafstemning i 1916. Befolkningen på øerne måtte ikke stemme.

Danske kolonier

Skt. Thomas, Skt. Jan og Skt. Croix – eller U.S. Virgin Islands, som de kaldes i dag - ligger i Caribien. Det er ca. 7.500 km fra København. Hvorfor havde Danmark øer, der lå så langt væk – og hvorfor solgte man dem efter næsten 250 år?

Det er spørgsmål, som du kan finde svar på i bogen. Heri kan du også læse, hvorfor og hvordan Danmark fik øerne, først Skt. Thomas i sidste del af 1600-tallet og siden Skt. Jan og Skt. Croix i første halvdel af 1700-tallet. Og du kan læse om de forskellige befolkningsgrupper på øerne, og hvad Danmark i det hele taget brugte øerne til.

De Dansk Vestindiske Øer var danske kolonier, hvor der bl.a. blev dyrket sukkerrør og bomuld. Det hårde arbejde i plantagerne blev udført af slaver, som var taget til fange og solgt fra kysten i Afrika. Fra 1500-tallet til slutningen af

1800-tallet blev der i alt transporteret ca. 11 mio. afrikanere over Atlanterhavet og solgt som slaver i Amerika. Også danske skibe deltog i slavehandelen. Omkring 100.000 afrikanere blev transporteret på danske skibe.

I bogen kan du få mere at vide om slaveriet, og om hvorvidt kolonierne var en god forretning for Danmark. Om hvorfor slaverne i midten af 1800-tallet fik deres frihed – og om de fik det meget bedre. Du kan også læse, hvorfor den danske regering i mange år forsøgte at sælge øerne og hvad der videre skete med øerne, og deres befolkning.

Billedet af havnen i Christiansted på Skt. Croix er fra begyndelsen af 1800-tallet.

Når du arbejder med bogen

I bogen er der kilder med spørgsmål. Når du arbejder med kilderne, bidrager du til skabe historiske fortællinger om Danmark som kolonimagt og slavenation. På www.historielab.dk er der en kildebank med flere kilder, som du kan bruge til at uddybe din viden.

Når du og din klasse har arbejdet med bogen og kilderne, kan I overveje, hvordan historiske fortællinger om De Vestindiske Øer bliver til og bruges. Var folk i 1600- og 1700-tallet onde, når de syntes, at det var i orden at bruge sorte som slaver? Bør den danske regering sige undskyld og betale erstatning til slavernes efterkommere?

Kort der viser trekantshandelen. Her ses den rute, som de danske skibe, der sejlede mellem København, Afrika og de Vestindiske øer, tog. Ruten danner en trekant mellem Danmark-Afrika-Vestindien-Danmark. Fra Danmark havde skibene varer, fx våben, som handelsfolkene kunne sælge i Afrika. Fra Afrika sejlede skibene med slaver til Vestindien. Herfra sejlede skibene sukker, rom, bomuld og andre varer med hjem til Danmark.

HANDEL I 1500-1600-TALLET

I 1500-1600-tallet ønskede kongerne og deres regeringer, at så få varer som muligt blev købt i udlandet. De mente, at det ville være godt for landet. Men hvordan skaffede man sig de varer, som man ikke selv kunne producere?

Meget guld = stærk stat

I dag er handelen med udlandet stor. Mange mener, at det er en fordel, at man så let som muligt kan sælge og købe varer på tværs af landegrænser, og at fri handel mellem landene skaber økonomisk vækst. I en handelspolitik baseret på frihandel griber landenes regeringer ikke ind og regulerer handelsaftalerne.

For 400-500 år siden var der et helt anden opfattelse af handel og økonomi. Dengang var ædelmetal som guld og sølv vigtige betalingsmidler. Og jo større mængder guld og sølv en stat havde, des bedre var det, mente man. Den bedste metode til at øge mængden af guld og sølv var at købe så få udenlandske varer som muligt og sælge så meget som muligt til udlandet. Derfor var det nødvendigt, at staterne, dvs. kongerne og deres regeringer kontrollerede handelen med udlandet. De prøvede at få fremstillet flest mulige varer i deres eget land. De lavede love, som forbød import af bestemte udenlandske varer. Og der blev lagt told (afgifter) på andre udenlandske varer, så de blev meget dyrere end hjemlandets egne varer.

En række nødvendige varer kunne man ikke fremstille i Danmark. Det drejede sig bl.a. om sukker, silke, bomuld og krydderier. For at undgå at købe disse varer af udenlandske virksomheder, måtte staten gøre noget. Sammen med velhavende købmænd oprettede den danske stat handelskompagnier, der sejlede til fjerne verdensdele efter varerne.

Fleere europæiske stater skaffede sig kolonier og handelsstationer i Afrika, Asien og Amerika. Så behøvede de ikke købe varerne. Som regel tog europæerne kolonierne med magt. Men der var også eksempler på, at europæerne købte

England erobrede flere lande og gjorde dem til kolonier. I 1607 tog englænderne Virginia på den nordamerikanske østkyst.

eller lejede områderne i andre verdensdele. Portugiserne og spanierne var de første til at få kolonier. Det skete i begyndelsen af 1500-tallet. Senere i århundredet begyndte Nederlandene (bl.a. det nuværende Holland), Frankrig og England at erobre landområder og gøre dem til kolonier.

KILDE 1

Merkantilismen

Staternes forsøg på at skaffe så meget ædelmetal som muligt blev senere kaldt merkantilisme. I midten af 1700-tallet forklarede den tyske økonom Johann Heinrich Gottlob von Justi merkantilisme sådan:

"[...] guld og sølv anvendes som værdimål for varer. [...] Et land bliver i dag ikke regnet for rigt, hvis det ikke ejer en tilstrækkelig mængde af disse metaller.

En klog regering må på alle mulige måder prøve at forhindre at penge (guld og sølv) føres ud af landet. Før man bruger penge på at købe det, man har brug for i udlandet, må man nøje undersøge, om man ikke kan klare sig uden ønskede varer, eller om de udenlandske produkter kan erstattes af indenlandske produkter. Man må forsøge at forhindre, at privatpersoner bruger for mange penge i udlandet [...]

Den første grundregel for handel med udlandet er derfor, at sørge for, at der føres mere guld og sølv ind i landet end ud af landet. [...] Da handel foregår med enten udenlandske eller med indenlandske varer, og at da import af udenlandske varer, aldrig kan betegnes som nyttig, følger heraf en anden grundregel: Værdien af eksporten af indenlandske varer må overstige værdien af importen af udenlandske varer."

SPØRGSMÅL TIL KILDE 1

- Hvad er kildens begrundelse for, at en stat bør føre merkantilistisk politik?
- Hvilke forskelle er der mellem frihandel og merkantilisme?
- Hvorfor mon Danmark og andre europæiske stater ikke længere fører merkantilistisk politik?
- Overvej hvad der ville ske, hvis Danmark og andre europæiske stater genindførte merkantilistisk politik.

TIL OVERVEJELSE ...

- Hvorfor blev Amerika og Caribien kaldt Vestindien?

Danmark-Norge

Rigsfællesskabet mellem Danmark og Norge eksisterede fra 1536 til 1814. I den periode var Norge underlagt den danske konge. I bogen bruger vi kun betegnelsen Danmark.

Ostindien-Vestindien

Ostindien var i 1600-1700-tallet et samlende navn for alt land øst for Afrika og omfattede bl.a. kolonien i Trankebar i det nuværende Indien. Vestindien var oprindeligt navnet på Amerika og kom senere til at betegne det caribiske område.

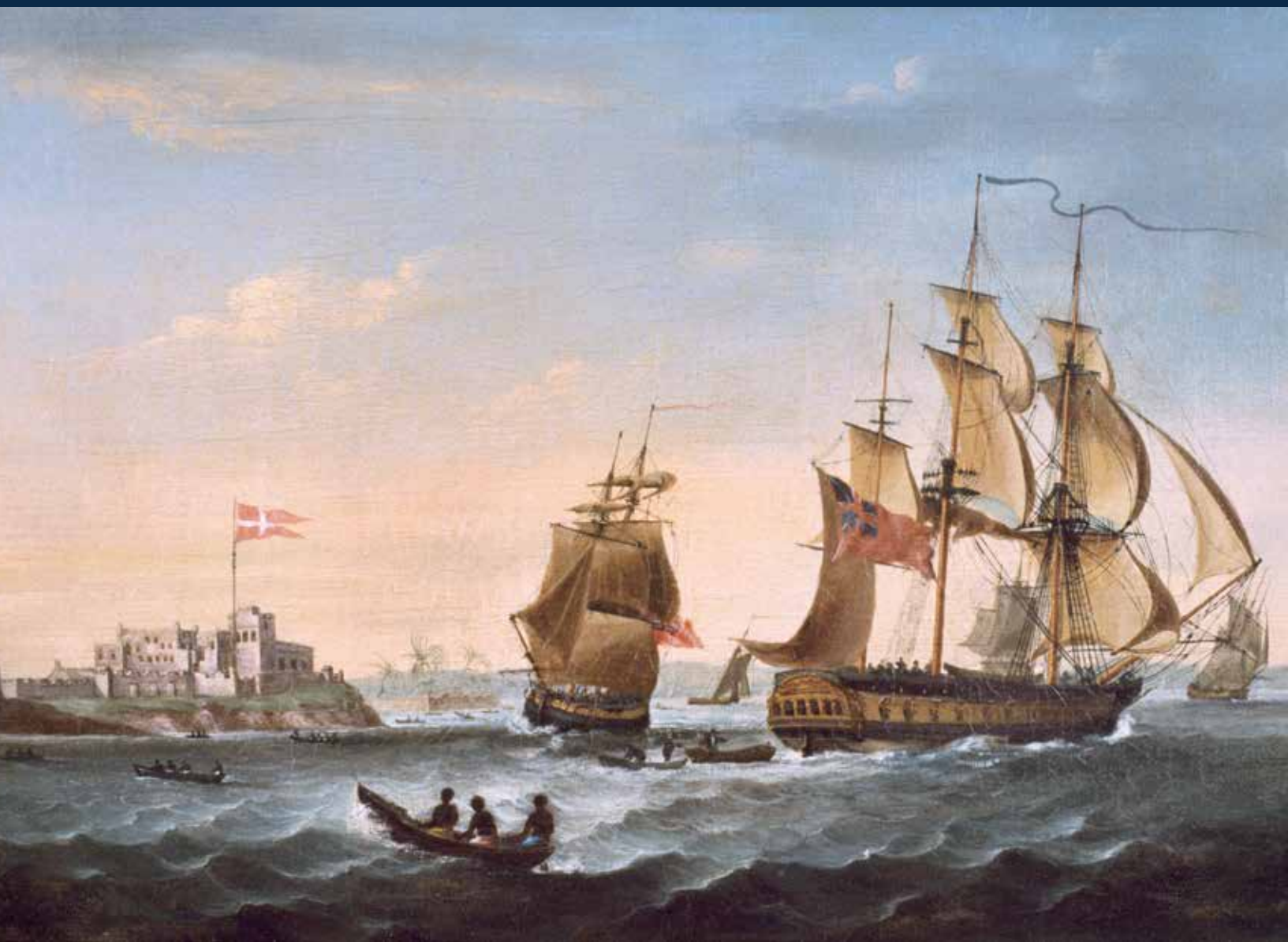

Kortet over den danske handelsstation Trankebar i Indien er fra 1733.
I 1845 blev Trankebar solgt til Storbritannien, der dengang havde Indien som koloni.

Trankebar

Statsmagterne gav handelskompagnerne monopol (eneret) på at handle bestemte steder. Det var som regel en god forretning for både kompagnerne og staterne at have kolonier. I 1616 overtalte hollandske købmænd Christian 4. til, at den danske stat oprettede et dansk Ostindisk Kompagni. Det fik monopol på handelen med Ostindien, Japan og Kina i 12 år. I 1618 sendte kompagniet fem skibe mod Indien. På den indiske sydøstlige kyst lejede kompagniet et område, som tilhørte en fyrste. Her grundlagde man handelskolonien Trankebar. Den blev vigtig for kompagniets handel med Indien, Kina og andre områder i Asien.

Christian 4. var konge over Danmark. Han havde også planer om at få kolonier og handelsstationer i Afrika og Vestindien. Men det Ostindiske Kompagni blev ikke en god forretning, og det kostede kongen og staten mange penge. Da Christian 4. fik Danmark involveret i kostbare krige, var der ikke råd til at forsøge at få flere kolonier.

*Skibe ud for Guinea-kysten. I baggrunden ses det danske fort Christiansborg.
Billedet er fra omkring år 1800.*

DANMARK BLIVER KOLONIMAGT

Holland, England og Frankrig og andre europæiske lande skaffede sig kolonier. Men først i sidste halvdel af 1600-tallet havde den danske kongemagt økonomisk overskud til igen at gå ind i jagten på kolonier.

Forter i Afrika

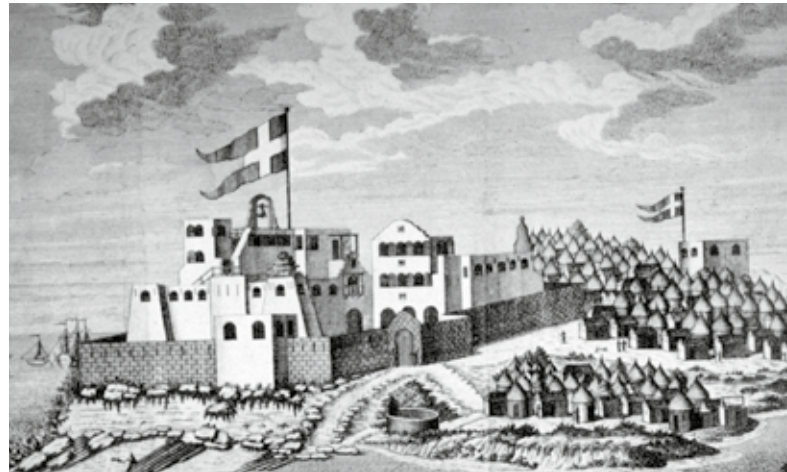
Fra 1657 til 1660 tabte Danmark krige mod Sverige og måtte afgive store landområder. Til gengæld erobrede den danske flåde et svensk fort på Guinea-kysten i Afrika. Fortet havde svenskerne lejet af den lokale høvding. Efter krigen overtog et dansk handelskompagni lejemålet.

Fortet blev vigtigt for køb af luksusvarer som guld og elfenben, der blev betalt med geværer, ammunition og bomuld. Siden blev slaver en vigtig handelsvare, og der blev behov for flere forter, hvor handelen kunne foregå fra. Efterhånden var der fem danske forter på en strækning på omkring 100 km.

Gang i koloniseringen

Det ville være godt for den danske statskasse og kompagnierne at få kolonier, hvor man bl.a. kunne dyrke sukker, tobak, indigo (blå plantefarve) og bomuld. Næsten alle områder i det caribiske øhav var allerede koloniseret. I 1665 overtog man Skt. Thomas - en lille ø på omkring 80 km², dvs. lidt større end Tåsinge. Der blev oprettet et kompagni, Vestindisk-guineisk Kompagni, der skulle sørge for koloniseringen. Kompagniets første forsøg på at få folk til at slå sig ned på øen blev dog en fiasko.

I 1670 blev Christian 5. konge. I et samarbejde mellem kongemagten og Vestindisk-guineisk Kompagni blev der sat skub i koloniseringen af Skt. Thomas. Den 33-årige Jørgen Iversen blev udnævnt til øens første guvernør, dvs. den øverste leder af kolonien. Man fandt også en løsning på at få arbejdskraft til Skt. Thomas. Fattige hjemme i Danmark kunne indgå en såkaldt *servingekontrakt*. Den betød, at kompagniet

Billedet fra 1760 af det danske fort Christiansborg på Guinea-kysten (det nuværende Ghana).

betalte for deres rejse og forplejning mod, at de arbejdede på øen i tre år. Efter tre år fik de et stykke jord, som de kunne opdyrke.

Der var også andre af samfundets uønskede elementer, som man fandt på at sende til kolonierne. Det var forbrydere, der var idømt livsvarig anbringelse i fængsler som Bremerholmen eller Tugthuset. Her arbejdede fangerne hårdt og blev omtalt som 'slaver'. Yngre fanger kunne "benådes" og sendes til Skt. Thomas. De tilhørte nu Vestindisk-guineisk Kompagni og skulle arbejde som slaver på øen. De kunne dog håbe på, at kompagniet på et tidspunkt gav dem deres frihed.

KILDE 1

Servingekontrakt

Uddrag af Mads Jensens servingekontrakt fra 1682. Den er underskrevet af guvernøren Jørgen Iversen.

"[...] Jeg Mads Jensen godkender, at jeg frivilligt har givet mig i det Vestindisk-guineisk Kompagni tjeneste, og vil tjene dem i tre år i Caribien, på øen Skt. Thomas eller hvilke lande kompagniet behøver min tjeneste. Tjenesten begynder så snart skibet, om Gud vil det, ankommer. I de nævnte tre år lover og forpligter jeg mig til at tjene kompagniet ærligt, trofast og godt til dets gavn og bedste, så vidt det er mig muligt. Jeg lover og med al troskab og flid godvilligt at udføre og efterkom-

me alt som kompagniets fuldmægtige det pågældende sted befaler mig at gøre som en tro og flittig tjener på alle måder hør og bør. For sådan tro og flittig tjeneste modtager jeg [...] for tre års tjeneste fire hundrede pund god tobak eller den tilsvarende værdi. [...]

Så længe han er i kompagniets tjeneste, skal han have tilstrækkeligt med mad, drikke, klæder og andet, der er nødvendigt. Og når han til sin tid trofast og godt har udført sin opgave, så skal han som andre frie personer gives en areal til arv og ejendom, som han kan beplante [...]"

Servingekontrakt. Som det ses er dokumentet fortrykt, så det bare skal forsynes med navn, dato og underskrifter.

KILDE 2

Straffefangerne

Jørgen Iversen var guvernør på Skt. Thomas fra 1672 til 1680. Han noterede bl.a. følgende om straffefangerne:

”Uforbederlige væsener, som hverken Bremerholmen eller Tugthusets straf har kunnet forbedre [...] driverter, der ikke laver dagens gerning, og som intet godt ville kunne gøre derhjemme [...] (Iversen fortæller videre) at han over for sådanne individer har taget fat med hårde hænder og heller ikke sparet på stokken.”

Rejsen

I slutningen af 1600-tallet varede sejlturen fra Danmark til Skt. Thomas tre-fire måneder. Den var alt andet end behagelig. Servinger og straffefanger sov tæt sammen i hængekøjer nederst i skibet, hvor luften var dårlig. Maden nåede ofte at blive fordærvet, før skibet nåede frem.

I 1671 sejlede skibet ”Færø” fra København med guvernør Jørgen Iversen og andre af kompagniets ansatte ombord. Desuden medbragte skibet 190 servinger og fanger. Storme og andre uheld ramte skibet, så først efter syv måneder nåede det frem til Skt. Thomas. På det tidspunkt var 77 af servingerne og fangerne døde, og ni var stukket af. Mange, der havde overlevet rejsen, var svækket af fejlernæring og havde ingen modstandskraft over for tropesygdomme. Et halvt år senere var yderligere 75 døde. Også blandt kompagniets embedsmænd var dødeligheden stor.

SPØRGSMÅL TIL KILDE 1

- Hvilke rettigheder og pligter har servingen?
- Hvilke rettigheder og forpligtigelser har kompagniet?

Fanger, der var indsat i tugthuse, arbejdede i lænker og blev kaldt slaver. På billedet fra 1807 ses fangen (slaven) og slavefogeden, der med stokken viser, hvor slaven skal feje. Til venstre står en københavnsk politibetjent og til højre to vægtere.

De hvide på Skt. Thomas

Dødeligheden på ”Færø” var usædvanlig høj, og sejladsen til Skt. Thomas var risikabel for alle skibe, der tog overfarten. I gennemsnit døde 1/5 af de ombordværende under rejsen. Af den grund var det svært at få folk til at rejse til øen. Jørgen Iversen tilbød derfor kolonister fra naboerne, at de kunne få et stykke jord på Skt. Thomas, hvor de kunne anlægge en plantage. Især mange hollændere benyttede sig af det tilbud.

SPØRGSMÅL TIL KILDE 2

- Hvilken opfattelse har Jørgen Iversen af straffefangerne?
- Hvad fortæller det om tidens syn på forbrydelse og straf?

Billedet fra 1669 viser behandlingen af tobaksblade på en plantage i Vestindien.

TIL OVERVEJELSE ...

- Hvilken situation mener du, at man skulle være i for at skrive under på en servingekontrakt?
- Tror du, at den danske stat havde nemt ved at få folk til at flytte til kolonien og bosætte sig?

I 1680 var der ca. 50 plantager på øen, hvor man især dyrkede tobak, indigo og bomuld. I begyndelsen var de fleste plantager forholdsvis små, og hver plantage blev dyrket af en familie med et par svinger og fanger som arbejdskraft.

Slaverne kommer

I Europa voksede efterspørgslen efter sukker, og efter kort tid blev dyrkning af sukkerrør og produktion af sukker det vigtigste på Skt. Thomas. Arbejdet var hårdt, og derfor begyndte man at bruge afrikanske slaver. I 1672 blev de første otte slaver anskaffet. Året efter var der 100 slaver, og snart var der flere sorte end hvide på øen.

Mange slaver var syge efter den lange transport over Atlanterhavet. Men de skulle ikke vente medlidende ved ankomsten til Skt. Thomas, hvor slaveejerne benyttede slavernes sygdomme til at give dem øgenavne som 'Benrad', 'Indtørret', 'Uden Bug' og 'Sur Øje'.

Efterhånden som der blev flere og flere slaver på Skt. Thomas, voksede de hvides frygt for, at de ville gøre oprør. Derfor måtte slaverne holdes nede, mente plantageejerne.

Ejeren måtte gøre, hvad han ville med sine slaver, bortset fra at dræbe dem. Slaverne blev straffet med pisk, hvis de ikke arbejdede hårdt nok, eller hvis plantageejerne ikke mente, at de opførte sig ordentligt. Straffen var hårdest, hvis en slave prøvede at flygte. Hvis det gentog sig, risikerede slaven at få sit ene ben hugget af.

KILDE 3

Varer til Danmark

Fra 1673 til 1676 ankom fem skibe fra St. Thomas til København. Af de vigtigste varer medbragte de i alt målt i pund (ca. ½ kg).

Ved afsejlingen fra St. Thomas		Ved ankomsten til København
Sukker	739.241 pund	580.429 pund
Tobak	132.906 pund	101.739 pund
Indigo	5.562 pund	5.034 pund
Ingefær	99.005 pund	77.784 pund

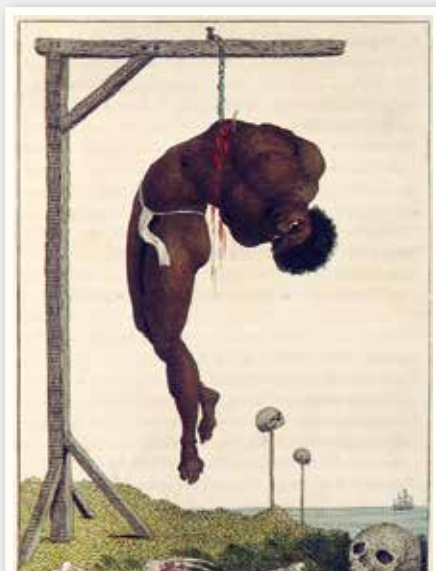
KILDE 4

Besværlige slaver

Selvom slaveejerne måtte benytte sig af brutale straffe, var der alligevel nogle slaver, der var mere besværlige end andre, mente guvernør Jørgen Iversen. Det gjaldt især slaver fra et bestemt område i det nuværende Ghana.

"Så hårdhjertede hunde de er. Ikke blot er de "de slemmeste bortløbere" af alle negerne. Men de bilder sig også ind, at de ved deres død kommer hjem til deres fædreland igen [...]. Derfor kan de, når de af en eller anden grund skal straffes, finde på at kvæle sig selv ved at holde vejret. Derfor må man sørge for at have ild til at brænde dem på huden, så de snapper efter vejret."

Tryk fra 1810, der forestiller en slave, der bliver straffet.

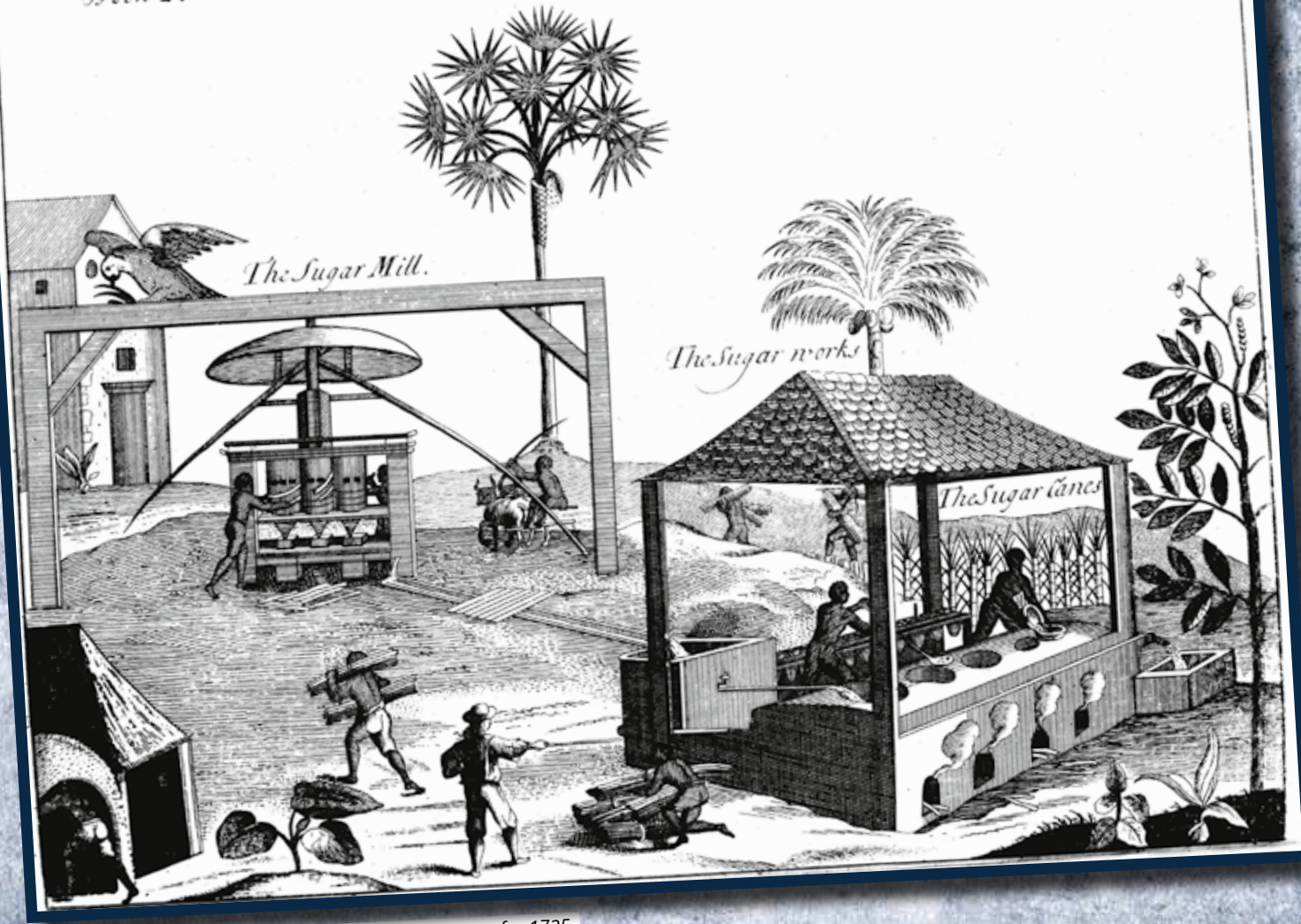

SPØRGSMÅL TIL KILDE 3

- Hvad fortæller kilden om produktionen på plantagerne på Skt. Thomas?
- Hvad kan være forklaringen på, at mængden af varer var mindre ved ankomsten til København?
- I dag kan en almindelig lastbil med anhænger transportere ca. 40 tons. Hvor mange lastbiler skal der til for at transportere sukkeret, der ankom til København?
- Hvad fortæller det om sukkerforbruget og prisen på sukker i sidste del 1600-tallet?

SPØRGSMÅL TIL KILDE 4

- Hvorfor mener Iversen, at de pågældende slaver er særligt besværlige?
- Hvad viser kilden om synet på sorte i slutningen af 1600-tallet?
- Kan du, ud fra det du har læst eller ved i forvejen, forklare den opfattelse?

Billedet af slaver, der udvinder sukker af sukkerrør, er fra 1725.

LIVET I KOLONIEN

De Dansk Vestindiske Øer var en dansk koloni, men de færreste hvide, der boede og arbejdede på øerne, var danskere. En stadig større del af befolkningen var sorte slaver. De udførte det hårde arbejde i plantagerne og havde ingen rettigheder.

Flere slaver

Det var meningen, at fanger og servinger skulle udføre det hårde arbejde i kolonien. Efter få år fandt kompagniet og plantageejerne ud af, at det bedre kunne betale sig at bruge afrikanske slaver.

Importen af slaver betød, at de i løbet af få år var i flertal. I begyndelsen af 1800-tallet udgjorde de hvide kun omkring 10 % af beboerne på De Dansk Vestindiske Øer. Og af de hvide udgjorde danskerne et mindretal. Hovedparten var hollændere. På Skt. Croix, som blev en dansk koloni i 1733 (se side 22), var de fleste europæere, der bosatte sig, dog englændere.

Fra begyndelsen var der et skarpt skel mellem afrikanerne og europæerne. I løbet af 1700-tallet gik det økonomisk rigtig godt for plantageejerne. Plantagerne var større, og ejerne og deres familie deltog ikke i det fysiske arbejde. Man viste sin rigdom ved at have mange slaver og holde store selskaber. Det blev moderne at lade sig varte op af smukke husslaver.

Forskel på slaver

Det var en uskreven regel, at hvide ikke måtte have et personligt forhold til sorte – og de måtte slet ikke gifte sig med hinanden. Det var stiltiende accepteret, at hvide mænd udnyttede kvindelige slaver seksuelt. Førte det til, at kvinden blev gravid og fødte et mulatbarn, blev barnet også slave.

Det skete sjældent, at en hvid kvinde blev gravid med en sort mand. Straffen var hård. Da en plantageejers datter fødte et mulatbarn i 1758, blev hun landsforvist, frataget alle sine ejendele og mistede retten til at arve noget fra sine forældre.

Selv om slaverne var ejernes ejendom, og han stor set kunne gøre med dem, som han ville, var der store forskelle mellem slavernes status. Slaverne, der udførte det hårde arbejde på plantagerne, fx i sukkermarkerne, var nederst. Over

dem var husslaverne, hvoraf en del var mulatter. Øverst var slaver, der var dygtige håndværkere, eller som var opsynsmænd (bombaer).

De hvide havde magten, men de levede i konstant frygt for, at slaverne en dag ville gøre oprør og dræbe dem. For at undgå det, mente de hvide, at slaverne skulle holdes nede. Straffene for den mindste forseelse var hård. Det kom fx til udtryk i det reglement guvernør Philip Gardelin indførte i 1733 (se kilde 3, side 18).

Også i Danmark blev det moderne for de velhavende at have sorte husslaver. På billedet fra 1773 ses Heinrich Carl Schimmelmann med portræt af sin kone samt sin sorte slave. Schimmelmann-familien ejede flere plantager i Vestindien.

KILDE 1

Plantageslaver

Johan Lorenz Carstens var plantageejer. Omkring 1740 skrev han bl.a. følgende om slaverne, der arbejdede på plantagerne:

”De er af langt grovere og vildere væsen end husslaverne [...]. En del af dem dyrker hemmeligt deres afguder i menneskers eller dyrs skikkelser [...]. Dette sker hemmeligt, for hvis de bliver opdaget, bliver de straffet. [...]

Nogle af dem er mere vilde, morderagtige og djævlaegtige end andre og omgås med trolddom og djævlefantasier. Især de, som kaldes amine-negere, er de mest uregerlige og barbariske folk. [...] De er så egenrådige og tyranniske, at hvis man forlanger, at de udføre et arbejde, som de ikke vil, eller giver dem noget at spise, som de ikke vil have, dræber de straks sig selv. [...] De tager enten et skarpt redskab eller en spids pind og stikker ind i tarmene på sig selv, så de dør med det samme.”

KILDE 2

Derfor skal de sorte være slaver

Richard Haagensen var plantageejer. I 1758 udgav han en bog, hvori han bl.a. beskrev slaverne således:

”Disse sorte mennesker bruges til alle slags ting. [...] De er skabt til at trælle. De kender heller ikke til andet end at arbejde konstant. Det gør de derfor også med glæde, ja synkende og ved godt mod [...]. De fleste ved ikke, at der findes hviledage. Derfor falder det dem heller ikke tungt, og de indstiller sig også på at arbejde om søndagen [...]

De er alle onde af natur og lidet godt bor i dem [...]. Deres sorte hud vidner om deres ondskab. De er destinerede (bestemt) til trældom, således at de ingen frihed bør have. I det land, hvor disse sorte har deres frihed, kan ingen kristen begå sig eller være vellidt.”

KILDE 3

Gardelins reglement

I 1733 indførte guvernøren en forordning, der erstattede tidligere slavelove. Her er 10 af de i alt 19 paragraffer.

- ”§ 1. Hovedmænd for bortløbne eller bortløbende negre skal knibes 3 gange med gloende jern og derefter hænges.
- § 2. Medskyldige i et komplot skal miste et ben, med mindre ejerne benåder dem med at miste et øre og få en lussing af 150 slag.
- § 3. Den, der har viden om et komplot, og som ikke fortæller til en hvid, skal brændemærkes i panden og gives 100 prygl.
- § 4. Den, som angiver et neger-komplot får 10 pjastrer (sølvmønt) for hver skyldig funden neger, og hans navn skal forties.
- § 5. 8 Dages maroner (bortløbne slaver) skal straffes med 150 Slag. 12 ugers maroner skal miste et ben. 6 måneders maroner har forbrudt deres liv, med mindre deres ejere benåder dem med det ene ben.
- § 6. En neger, som har stjålet for 4 rigsdalers værdi, skal knibes og hænges. Små tyverier skal brændemærke i panden og fra 100 til 150 slag. [...]
- § 9. Den neger, som i ondskab løfter sin hånd mod en hvid, eller truer ham, eller taler ubehøvet til ham, skal uden nåde knibes 3 gange og derefter hænges, hvis den hvide forlanger det. Hvis ikke, skal han miste sin hånd. [...]
- § 11. En neger, som møder en hvid på vejen, skal gå til side og stå stille, indtil den hvide har passeret ham. Hvis ikke er straffen en lussing fra den hvide.
- § 12. Ingen slave må ses i byen med stok eller kniv, ligesom de heller ikke må slås indbyrdes. Straffen derfor er 50 slag.
- § 14. Den neger, som har planer om at forgive nogen (dræbe med gift), skal 3 gange knibes med gloende jern, derefter radbrækkes og lægges levende på stejle. [...]

SPØRGSMÅL TIL KILDE 1

- Hvor har ophavsmanden sin viden om slaverne fra?
- Overvej troværdigheden af hans beskrivelse af slavernes religion og adfærd.
- Hvad viser kilden om europæernes syn på de sorte?

SPØRGSMÅL TIL KILDE 2

- Hvor har ophavsmanden sin viden om de sorte fra?
- Hvordan argumenterer ophavsmanden for, at de sorte skal være slaver?
- Hvad viser kilden om europæernes syn på de sorte?

SPØRGSMÅL TIL KILDE 3

- Hvad fortæller kilden om sortes og hvides rettigheder i kolonien?
- Hvorfor mon Gardelin udsteder reglementet?
- Overvej om man ud fra kilden kan sige noget om, hvordan slaverne faktisk blev straffet.
- Tror du, at slaveejere ofte valgte at benåde deres slaver?

Slaver straffes. Billedet er fra omkring 1820.

Guvernørerne

Ledelsen i Vestindisk-guineisk Kompagni udpegede koloniens guvernør, der også var den enevældige konges repræsentant. Guvernøren skulle sørge for, at plantagerne kun leverede varer til kompagniet, og at de ikke handlede med udenlandske skibe. Guvernøren bestemte reglerne på øen og kunne straffe både slaverne og de hvide. Der var jævnligt konflikter mellem guvernøren og plantageejerne. Begge sendte klager over modparten til kongen. Guvernøren havde stor magt, og flere guvernører benyttede deres position til at skaffe sig mange penge.

En af de værste var Nicolai Esmi, der blev guvernør i 1680 efter Jørgen Iversen. Iversen havde gjort alt, hvad han kunne for at holde sørøvere og andre ubudne gæster væk fra Skt. Thomas. Bl.a. fik han bygget fæstningen Christiansfort. Men Esmi lod sørøvere sælge deres bytte og provianter i koloniens havn – blot han blev betalt godt for det. Og mod en god sum udstedte Esmi også danske skibspapirer til sørøverkaptajnerne. Enkelte gange forsøgte sørøvere at handle uden at betale bestikkelse til guvernøren. Da Esmi opdagede det, lod han kaptajnen og styrmanden arrestere og fik dem hængt.

Englænderne, der havde flere kolonier og mange skibe i Caribien, var trætte af, at Skt. Thomas var et fristed for sørøvere. Den engelske regering gav den danske regering besked på at få genindført lov og orden i kolonien – ellers ville englænderne selv gøre det.

En af de mest kendte sørøvere var Kaptajn Kidd. Han besøgte St. Thomas i 1699. To år senere fangede englænderne ham, og han blev henrettet.

De hvide på St. Thomas frygtede ikke kun, at slaverne gjorde oprør. I det caribiske hav var der sørøvere og skibe fra fjendtlige lande, der kunne lægge til og plyndre lagrene. For at beskytte øen fik Jørgen Iversen bygget Christiansfort. Udsnit af et billede fra begyndelsen af 1700-tallet.

FLERE ØER

Tæt på Skt. Thomas ligger øen Skt. Jan. Det var oplagt at gøre den til en dansk koloni. Længere væk lå den største af de tre øer, Skt. Croix. Den ville også være god at have. Men hvad ville de andre og stærkere kolonimagter sige til det?

St. Jan

Få kilometer fra Skt. Thomas ligger øen Skt. Jan, der er på størrelse med Amager. Siden 1670'erne havde plantageejerne på Skt. Thomas hentet tømmer på Skt. Jan. Flere guvernører havde forsøgt at overtale kompagniets ledelse og kongen til at gøre øen til en dansk koloni. Men kongen var bange for, at det ville føre til konflikt med englænderne, spanierne og hollænderne, der også hentede tømmer på Skt. Jan. Desuden boede der stadig få engelske nybyggere på øen. Men i 1718 fik guvernør Erik Bredal tilladelse til at tage Skt. Jan i besiddelse. Med sig havde han 20 plantageejere, 16 slaver og fem soldater. Et par år senere var der oprettet 40 plantager på øen, og efter få år var der mere end 100.

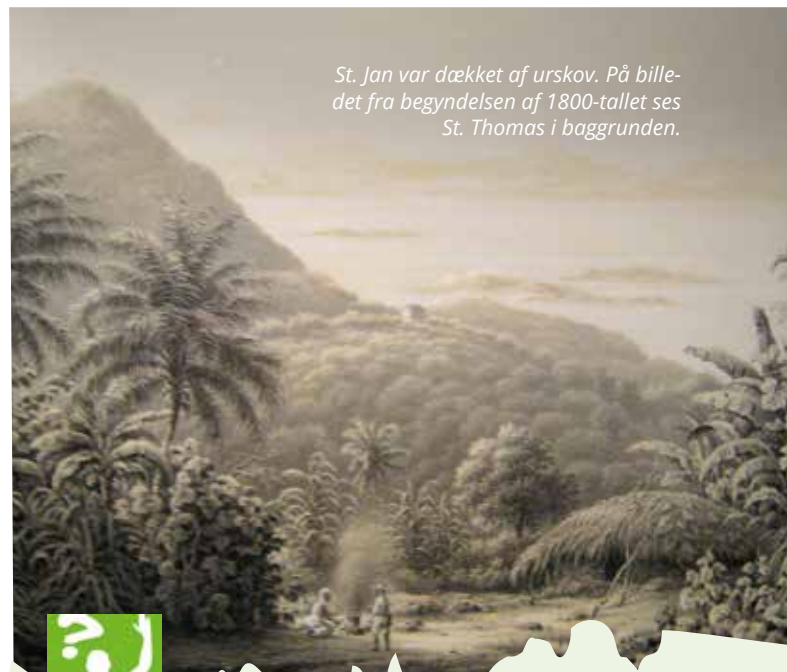
Guvernøren på de engelske naboøer truede et par gange med at angribe både St. Jan og St. Thomas, hvis ikke Danmark forlod St. Jan. Men guvernøren kunne ikke gå i krig uden den engelske regerings tilladelse – og den fik han ikke.

KILDE 1

Kongens flag på Skt. Jan

Guvernøren sendte denne rapport om erobringen af St. Jan til kompagniets direktion.

”Jeg har plantet vor allernådigste konges flag og skudt dansk løsen (tre skud med en kanon). Og vi har spist og drukket til ære for vor allernådigste konge og dernæst for det højpriste kompagnis velbefindende. Siden har jeg udset et sted at opføre et fort. Det ligger bekvemt, og herfra kan indsejlingen til havnen kontrolleres.”

St. Jan var dækket af urskov. På billedet fra begyndelsen af 1800-tallet ses St. Thomas i baggrunden.

SPØRGSMÅL TIL KILDE 1

- Hvorfor mon kongen bliver omtalt som ”allernådigst”?
- Drøft andre eksempler fra historien eller nutiden, hvor en konges eller en stats flag har spillet en afgørende rolle.
- Hvorfor var et fort mon vigtigt?

Tegning fra 1837 der forestiller marker på Skt. Croix.

Skt. Croix

Ca. 70 km fra Skt. Thomas ligger øen Skt. Croix, der er på størrelse med Møn. Øen havde været koloniseret af først hollandske og engelske nybyggere og siden franske. Fransk-mændene forlod Skt. Croix i begyndelsen af 1700-tallet.

I 1733 købte Vestindisk-guineisk Kompagni Skt. Croix for 164.000 rigsdaler. Det var mange penge. Kongen indskød personligt 1/5 af beløbet, og også de øvrige aktionærer måtte til lommerne.

På Skt. Thomas og Skt. Jan var plantagerne anlagt lidt tilfældigt. På Skt. Croix blev grundene målt op og inddelt i plantager af forskellig størrelse, der var til salg.

De danske myndigheder foreslog, at arbejdskraften på Skt. Croix i stedet for slaver skulle være "fattige og ørkesløse mands- og kvindepersoner", som kunne udføres fra København. Man ville altså genoplive systemet med servinger (se side 11-12), og på den måde slippe af med en del af byens mange fattige. Vestindisk-guineisk Kompagni var betænkelig, men accepterede det mod at servingerne opfyldte bestemte betingelser.

Forsøget med servinger blev ikke en succes og blev hurtigt opgivet. Kun omkring 70 fattige kom til kolonien, og mange af dem var for gamle og egnede sig ikke til arbejdet. Som der stod i en tilbagemelding fra kolonien, var der brug for "arbejdssomme folk, som er vant til ploven og agerdyrkningen, ikke over 24 år gammel." Også på Skt. Croix blev det slaver, der udførte det hårde arbejde.

KILDE 2

Fattige som arbejdskraft

I 1735 opslug Vestindisk-guineisk Kompagni plakater i København med opfordring til alle, som "manglede arbejde, mad og indkomst", om at komme til de danske kolonier. Rejsen var gratis og de ville få mad og drikke undervejs. Der var dog visse retningslinjer:

1. Folk som er unge fra 16 år til et par og tyve er de bedste til at tåle klimaet [...]
2. Gifte folk med et eller flere børn [...]. Dog må forældrene ikke være nedslidte og højst være 40 år. [...]
4. Alle familier, der udrejser, blive bosat på Skt. Croix. De unge servinger får tjeneste på såvel Skt. Thomas, Skt. Jan og Skt. Croix."

SPØRGSMÅL TIL KILDE 2

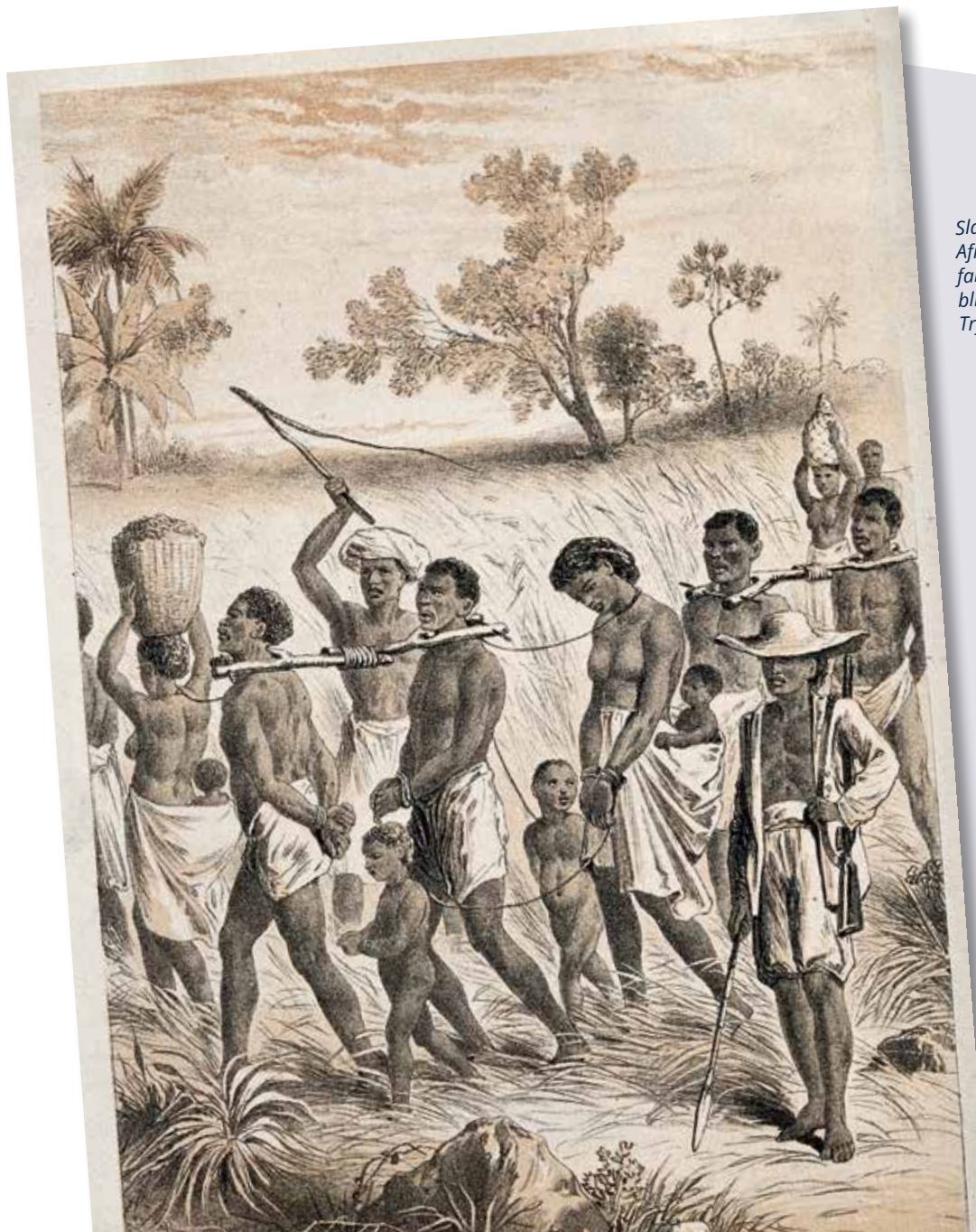
- Hvad fortæller kilden om sammenhængen mellem alder og arbejdsevne i 1700-tallet?
- Hvordan opfattes sammenhængen mellem alder og arbejdsevne i dag?
- Hvad kan være forklaringen på, at kun få unge og arbejdsdygtige valgte at bosætte sig på Skt. Croix – selv om de havde udsigt til at blive plantageejere?

Ha = hektar

En hektar er et areal på 100 x 100 m, dvs. ca. som to fodboldbaner.

SLAVEHANDEL

Som mange andre europæiske lande var Danmark med til at handle med slaver i Afrika i løbet af 1600- og 1700-tallet. Men hvordan foregik handelen, og hvordan retfærdiggjorde man at behandle mennesker som handelsvarer?

Slavetransport i Afrika. En gruppe fanger er på vej til at blive solgt til slaveri. Tryk fra o. 1880.

Danmark som slavenation

Fra o. 1700 blev slaver den vigtigste handelsvare på den afrikanske vestkyst. Europæiske lande havde også tidligere købt slaver i Afrika, men handelen med slaver tog for alvor fart, da flere europæiske lande fik kolonier i Caribien og Amerika i løbet af 1600-tallet. Den danske stat ville også have del i handelen og var med til at sejle titusinder af mennesker fra Afrika til Vestindien. Brugen af fattige og forbrydere som arbejdskraft i kolonierne var aldrig blevet en succes, og man havde behov for slaver, der kunne udføre det opslidende arbejde i plantagerne. Derfor rejste mange handelsskibe fra Danmark til Afrikas vestkyst for at købe slaver, som skulle sejles til Vestindien.

”Slavehalere”

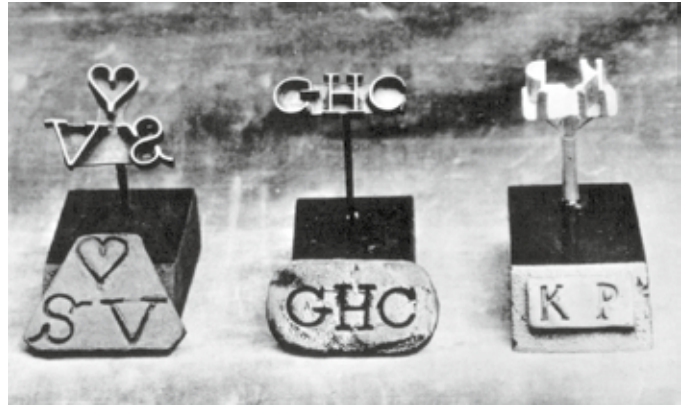
Nogle af de slaver, som danskerne og andre europæere købte i Afrika af slavehandlere var krigsfanger fra krige mellem afrikanske stammer og kongedømmer. Andre blev simpelthen røvet fra deres hjem og solgt til slaveri. Slaverne blev transporteret af afrikanske slavehandlere, kaldet ”slavehalere”, ud til Guldkysten på den afrikanske vestkyst.

Solgt og sendt til søs

Når slavetransporten nåede kysten, blev slaverne ført til forternes fangekældre. Her skulle de sidde indespærret, indtil de kunne sælges til de europæiske købmænd – somme tider varede det længe før et slaveskib kom sejlende til kysten. Når et europæisk skib lagde til, kunne salget gå i gang. De europæiske købmænd skulle sikre sig gode slaver, som ville kunne indbringe en god pris i Vestindien. De afrikanske slavehandlere fik især våben, krudt, og alkohol i bytte for slaverne.

Når de europæiske handelsfolk havde købt de slaver, de ville, blev slaverne ofte brændemærket med et stempel, så man kunne holde styr på, hvem der ejede hvilke slaver. En slave var en kostbar handelsvare, og slaverne på et skib kunne godt tilhøre forskellige slavehandlere eller handelskompagnier.

Det danske Vestindisk-guineisk Kompagni havde et ♥ som stempel, som de brændemærkede deres slavers lår med, inden de blev sejlet væk fra Afrika.

Stempler til brændemærkning af slaver.

Døden var med ombord

Sejlturen fra Afrika over Atlanterhavet til Vestindien tog ofte 2-3 måneder. Provianten, dvs. mad og drikke, blev bragt med ombord fra Afrika, og skulle række til både søfolk og slaver på den lange tur. Mange af sømændene blev syge undervejs på grund af dårlig kost. For slaverne var det endnu værre, da de fik endnu mindre og endnu dårligere mad end sømændene, og mange døde af tørst.

Slavehandel i Afrika.
Maleriet er fra ca. 1833.

Ranson og spise taxt for slaverne

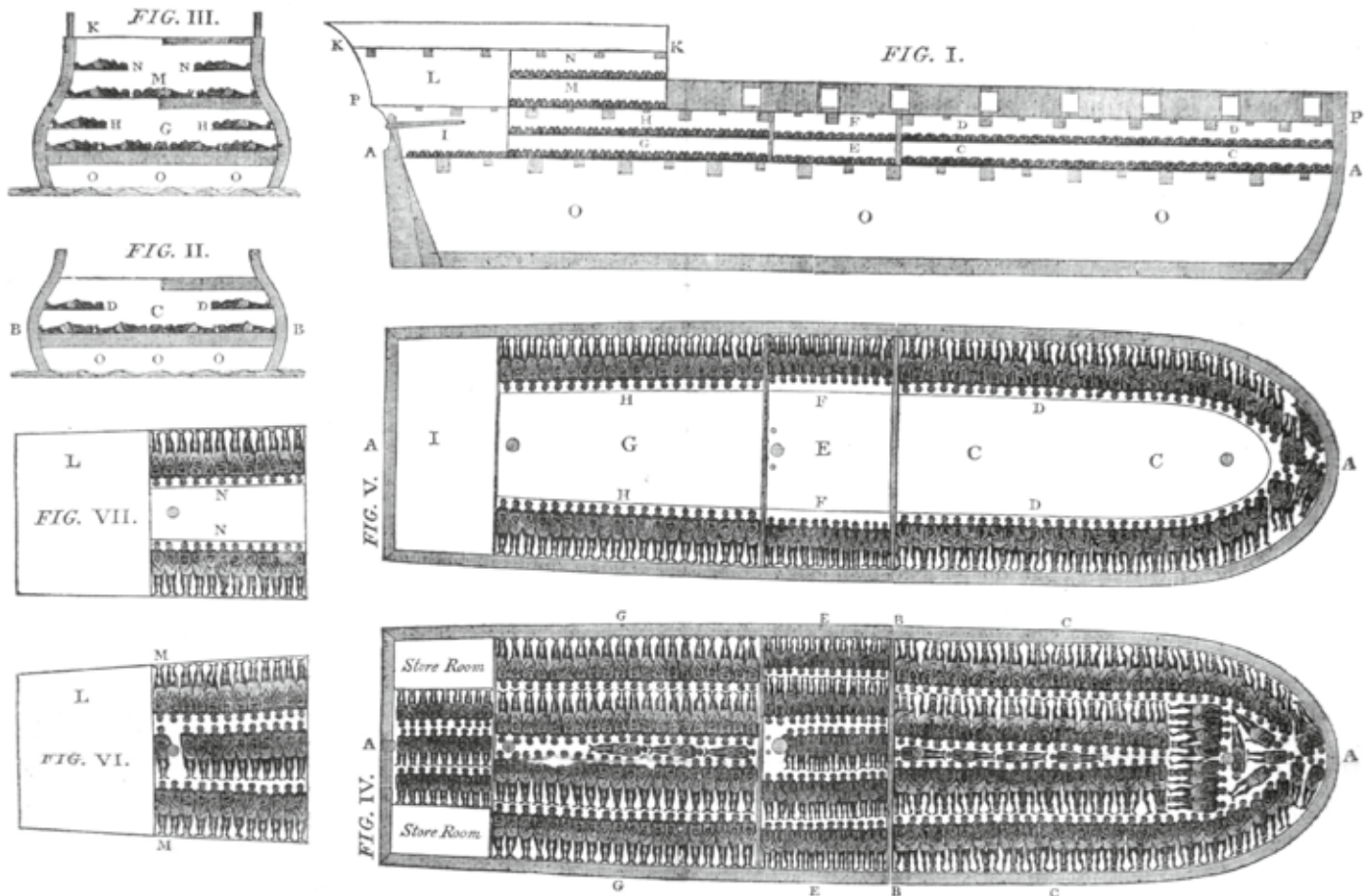
Søndag... Flæsk.. Bønner...Gryn... Toback. Pibe
Mandag .. Bønner. Gryn ... Brændevin.....
TirsdagBønner...Gryn.....Toback.....
Onsdagditto.....ditto.....Brændevin.....
Torsdag .. Flæsk ... ditto.....ditto.....Ditto.....
Fredag.....ditto.....ditto.....Brændevin.....
Lørdag.....Milie 2 gangeBrændevin.....

København s. 5. november. 1708.

Slavernes kost fordelt over en uge på slaveskibet ”Christianus Quintus” fra 1708. Kosten var meget ensformig, og især manglen på vitaminer gjorde både slaver og sømænd syge.

Slaverne led også under at være spærret inde på meget lidt plads i meget lang tid. På slavedækket var slaverne låst fast med ben- og håndjern. Der var ikke meget plads at bevæge sig på, luften var ofte kvælende varm, og der lugtede fælt, da slaverne måtte tisse og lave afføring, der hvor de lå. Mange blev søsyge og kastede op undervejs. Somme tider kunne

slaverne komme op på det øverste dæk for at blive vasket og motionere lidt, men af frygt for at slaverne skulle gøre oprør eller prøve at begå selvmord, var det en sjældenhed på mange skibe. Sygdomme spredte sig blandt slaverne, og mange – både slaver og sømænd – døde på sejlturen.

Tværsnit af det engelske slaveskib Brookes. Billedet viser, hvordan slaverne blev pakket på et skibsdæk, så der kunne være flest mulige slaver. Danske slaveskibe har været lastet på samme måde.

KILDE 1

År og skib	Ombordtagne	Døde til havs	Dødsrate
1778			
"Christiansborg"	304	43	14%
"Fredensborg"	421	145	34%
"Rio Volta"	472	101	21%
1779			
"Accra"	429	2	0,5%
"Christiansborg"	592	40	7%
1780			
"Ningo"	475	37	8%
1781			
"Rio Volta"	469	78	17%
"Fredensborg"	540	30	6%
"Kammerherre Schack"	450	50	11%
"Christiansborg"	457	85	19%
"Accra"	592	265	45%
1782			
"Grev E. Schimmelmann"	533	30	6%
"Upernavik"	215	12	6%
"Ningo"	483	25	5%
"Gehejmerraad Gregers Juul"	298	112	38%
"Julianehaab"	302	14	5%

Tabel fra danske slaveskibe. Her ses det, hvor mange slaver en række danske slaveskibe havde med ombord og hvor mange af disse slaver, der døde undervejs.

SPØRGSMÅL TIL KILDE 1 OG 2

- Hvorfor tror du, at skibets kaptajn skulle føre protokol over, hvor mange slaver, der døde – og blev født – undervejs?
- Hvad skete der ifølge protokollen den 13. juni?

KILDE 2

Skibsprotokol fra slaveskibet "Christiansborg" som sejlede fra Afrika til Vestindien i 1775.

Den 1. juni: Slaverne meget medtaget af skørbug (sygdom pga. mangel på c-vitamin), de blev smurt med palmeolie. ... 6 mands- og 2 kvindeslaver i sygelukafet (sygekahytten). En fin mandsslave død af skørbug, brændemærket foran på højre lår.

Den 4. juni: Om morgenen 1 kvindeslave fødte, fik 1 pige. 1 mandsslave død af skørbug og 1 ditto dreng ... samt en mandsslave, som var brændemærket bag på højre lår.

Den 5. juni: Om eftermiddagen blev slaverne behandlet så godt, som muligt var. 7 mand og 2 kvindeslaver i sygelukafet (sygeafdelingen). En kvindeslave død.

Den 8. juni: Slaverne blev vasket og smurt med palmeolie. ... 8 mands og 1 kvindeslave i sygelukafet. En fin mandsslave død, 1 kvindeslave død, 1 pigeslave død.

Den 13. juni: Slaverne kom op, alle blev løsladt af jernene [lænkerne], fik vand og brændevin, fortsatte med at barberes slaverne. Om eftermiddagen smurte slaverne sig med palmeolie ... fik vand og dobbelt ration mad. 1 mandsslave død, gammel og udtæret.

Den 15. juni: Kom til ankers (ved byen Christiansted på St. Croix). ... 8 mandsslaver i sygelukafet.

Den 16. juni: 1 fin mandsslave død.

Den 18. juni: Om morgenen sendte chaluppen (lille robåd) i land for at hente grønt til slaverne. ... Slaverne fik også medicin. 1 mandsslave død. ... Slaverne blev hele dagen sat til at danse og springe, fik brændevin".

- Hvorfor tror du, at slaverne fik ekstra mad og blev barberet den 13. juni?
- Hvad tror du, at der skulle ske med slaverne efter den 18. juni, hvor de fik brændevin og blev sat til at "danse og springe"?

Ankomsten til Vestindien:

Når slaverne ankom til De Vestindiske Øer, skulle de sælges igen. Det blev annonceret med trommer og plakater rundt om i byerne, at et slaveskib havde lagt til, og at der ville blive afholdt slaveauktioner. Her kunne øernes plantageejere komme og undersøge slaverne som en slags varer, før de købte dem. Hvor mange penge en slave kostede, afhang af om slaven fx var ung og stærk, eller om slaven kunne et vigtigt håndværk, som fx bygge huse.

Billede af en slaveauktion i en hollandsk koloni i Sydamerika, ca. 1831.

Priser på slaver fra en slaveauktion på Skt. Croix i 1767:

"1 kvinde mærket på højre bryst med ♥
solgt til Rasmus Krabbe for 103 rigsdaler

1 ditto mærket på venstre bryst med ♥
solgt til hr. Rammenschier for 104

1 ditto mærket på ditto bryst ♥
hr. Robert Holliday ...100

1 mand mærket på højre bryst ♥
hr. Thomas Durant ...112

1 kvinde mærket på højre lår ♥
ditto ...86

1 kvinde mærket på venstre bryst ♥
Joseph Hudson ...155

*Liste over en auktion af slaver, der var kommet med
slaveskibet "Christiansborg". Brændemærkningsstemplet
"♥" tilhørte det danske Vestindisk-guineisk Kompagni.*

KILDE 3

Danskeren Johan Haagensen rejste til Skt. Croix i 1739, for at arbejde som bogholder. Med tiden blev Haagensen dog også plantageejer. I sin bog fra 1758, som han fik trykt efter sin hjemkomst til Danmark, beskriver han en slaveauktion (teksten er bearbejdet):

"[...]Førend sådan [slave]auktion går for sig er borgere gerne (kommet) i forvejen en times tid for at undersøge dem, somme tider udpege hvem de har lyst til, og om dens fingre eller fødder binder de en lille tråd eller kendetegn [...] når da auktionen begynder, bliver en eller anden råbt på at stå inde på gulvet til han er solgt. [...] Og da bliver alle slaverne bortsolgt en efter den anden, dog først alle mandsslaverne, dernæst kvinderne og drengene og til sidst alle pigebørnene.[...] Når slaverne er solgt er de så lystige [glade], at ikke [den] mindste frygt eller bekymring er at se hos dem, og når auktionen er til ende, følger enhver slave med den, som har købt ham [...]."

KILDE 4

Lægen Paul Isert besøgte i 1780'erne både de danske forter i Afrika og sejlede med et slaveskib til Vestindien. I sin bog "Reise nach Guinea" [Rejse til Guinea] fra 1788, fortæller han om sine oplevelser til en slaveauktion i Vestindien. (Teksten er bearbejdet):

"[...] Nogle dage efter vor ankomst blev vore negres skæbne afgjort. Man havde bragt dem i land, man pudse dem op på det bedste efter deres egen skik, gav dem alle mulige friheder og gav dem lækkerier fra deres egen hjemstavn, så at de bildte sig ind, at de var kommet i paradiset. Men skinnet bedrager. Salgsdagen kom. [...] Man åbnede døren. En hær af plantere (plantageejere) styrtede ind og tilrev sig som rasende de negre og negerinder de havde mærket sig de foregående dage, da de sorte kun var stillet til skue, og bragte dem hen til sælgerne for at blive enige om prisen. Det hele gik for sig i et sådant raseri at jeg selv var lige ved at blive bange. Hvorledes negrene herved var til mode kan man let tænke sig [...]."

Bedre forhold i Vestindien?

I dag synes vi, at det er helt uhyrligt, at man kunne gøre mennesker til slaver, sejle dødsensfarlige sejlture over Atlanten og sælge dem til højstbydende, når de ankom til kolonierne. Dengang så man på slaverne som en handelsvare, der kunne købes og sælges. Jo flere slaver man kunne transportere over Atlanten og sælge i Vestindien, jo flere penge kunne man tjene.

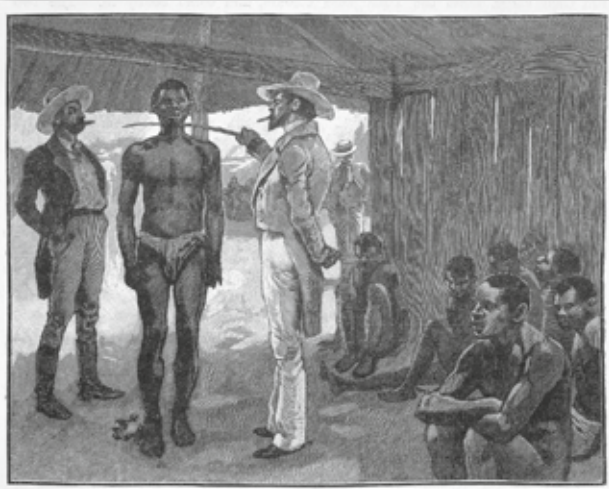
Der var også mange, som mente, at de sorte afrikanere havde det bedre som slaver i kolonierne end i Afrika.

KILDE 5

Danskeren Andreas Riegelsen Bjørn, som boede i Guinea på Afrikas vestkyst i mange år og var guvernør i årene 1789-1793, fortæller her om sine erfaringer med slavehandelen i en tekst fra 1792. (Teksten er bearbejdet):

”Uberegneligt stort er det antal af mennesker, der dybt inde i Afrika [...] lever under det grusomste tyranni i bestandig angst for at [...] slagtes til spisning og afgudsoffer, dræbes i evigtvarende krige [...] eller at pines til døde på en mere eller mindre barbarisk måde.

Og når man på den anden side betragter kolonislaverne i Vestindien, der her [...] kan omgås moralske mennesker og derved (både de selv og deres børn) dannes til nyttige mennesker. Så må dog enhver upartisk erkende, at forskellen mellem deres ulykkelige skæbne i Afrika og deres mildere kår i Vestindien er højst betydelig.”

SPØRGSMÅL TIL KILDE 3 OG 4

- Sammenlign de to tekster og find ligheder og forskelle.
- Hvorfor blev slaverne solgt i den rækkefølge, som Haagensen beskriver?
- Hvem var Haagensen og Isert, og hvad lavede de i Vestindien?
- Hvilken holdning til slaveri og slavehandel tror du, at henholdsvis Haagensen og Isert havde?

SPØRGSMÅL TIL KILDE 5

- Hvem var Andreas Riegelsen Bjørn, og hvilken funktion havde han i Guinea?
- Hvad fortæller teksten om Bjørns syn på Afrika?
- Hvad mente Bjørn var forskellen på at være sort i Afrika og sort i Vestindien?
- Teksten er fra 1792, det samme år, som Danmark forbød slavehandelen. Tror du, at det haft nogen betydning for Bjørns motiver for at skrive teksten?

En plantageejer undersøger en slave på et slave-marked i Vestindien. Billedet er fra ca. 1837.

OPRØR!

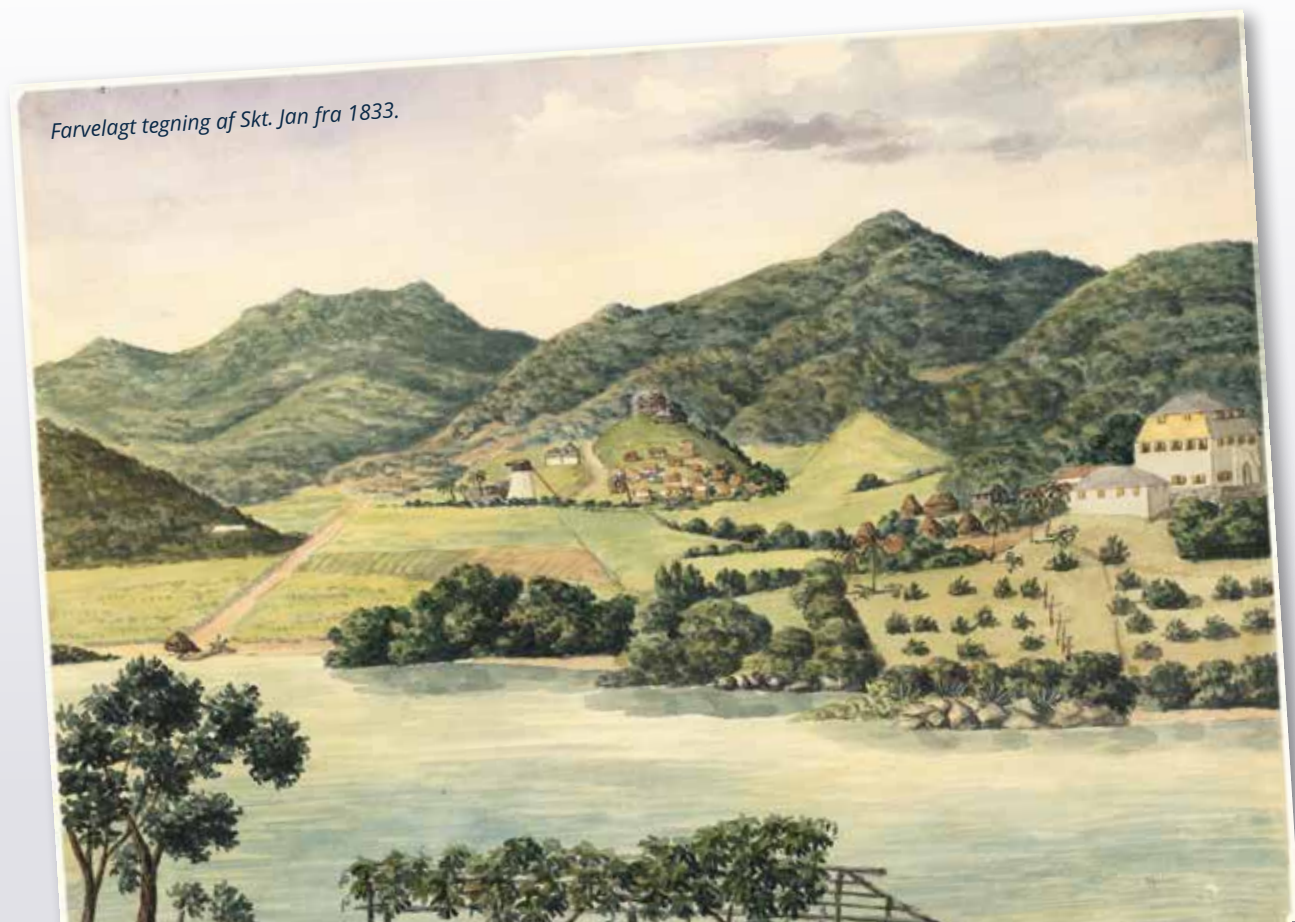
I 1718 tog Danmark øen Skt. Jan i besiddelse. Man sejlede hundredevis af slaver til øen, hvor de skulle dyrke jorden for de hvide plantageejere - men under overfladen ulmede utilfredsheden blandt slaverne.

Beboerne på Skt. Jan

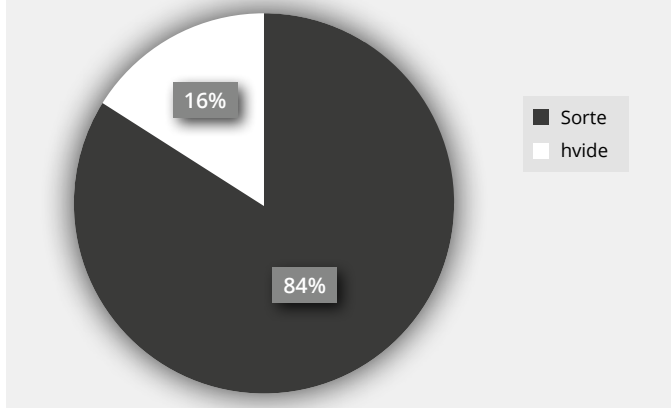
Plantageejerne købte mange sorte slaver fra Afrika til at arbejde i sukkermarkerne på Skt. Jan. Samtidig valgte mange af de hvide plantageejere at bo på øen Skt. Thomas, hvor der boede flere mennesker, og hvor byen Charlotte Amalie havde et selskabsliv, som den mindre og afsidesliggende Skt. Jan ikke kunne tilbyde.

Omkring 1730 var der derfor langt flere slaver på Skt. Jan, end der var europæiske bosættere. Faktisk boede der hele 1.087 slaver mod kun 208 hvide europæere, heriblandt en del danskere.

På trods af at de hvide havde magten på øerne, var slaverne altså talmæssigt overlegne. Mellem 1690-1740'erne udbrød der slaveopstande på nogle af de omkringliggende øer, som var ejet af andre europæiske lande, heriblandt britisk Jamaica og fransk Haiti. Historierne fra disse blodige oprør skræmte beboerne på de danske øer, og sammen med de sortes talmæssige overtag, var de hvide bange for, at de sorte skulle gøre modstand og måske endda lave et blodigt oprør.

Befolkningstal på Skt. Jan 1733

Cirkeldiagram over befolkningstallet på Skt. Jan 1733.

Øernes hvide beboere med guvernøren i spidsen prøvede derfor at forebygge, at slaverne skulle gøre oprør. De lavede blandt andet strenge straffe for ulydighed og forsøg på oprør, bl.a. Guvernør Gardelins strenge slavereglement fra 1733, (se side 18). På trods af at der flere gange blev spredt rygter om oprør på de danske øer, lykkedes det i mange år de hvide at undgå, at slaverne rejste sig i en opstand imod dem.

Slaveoprøret på Skt. Jan i 1733

Slavernes kost bestod af afgrøder, som de selv dyrkede på små jordlodder. I 1725 ødelagde en hård tørke imidlertid slavernes afgrøder, og mange af plantageejerne sørgede ikke for at give slaverne erstatningsfødevarer. Derfor sultede mange af slaverne. I 1733 ødelagde dårligt vejr store dele af høsten, og mange slaver huskede den forfærdelige hungersnød i 1725. Samtidig var mange af slaverne på Skt. Jan kommet fra Afrika til øerne for relativt kort tid siden – de kunne huske, hvordan det var at være frie mænd og kvinder. Utilfredsheden ulmede, og den 23. november udbrød et slaveoprør. En mindre gruppe slaver angreb og indtog et lille fort på øen, kaldet Frederiksværn. Her affyrede de nogle skud med fortets kanoner for at signalere til resten af øens slaver om at gøre oprør.

Billede fra ca. 1815, som forestiller et slaveoprør på den franske koloni Haiti o. år 1800. Oprøret på Haiti førte til, at slaverne fik deres frihed og at republikken Haiti blev dannet i 1805. Derfor blev oprøret på Haiti et skrækkesejpe for de andre kolonimagter.

KILDE 1

Sophie Petersen var geograf og pædagog. Hun udgav flere bøger og rejste en del, bl.a. til de gamle danske tropekolonier. Hendes bog, Danmarks Gamle Tropekolonier fra 1946, betød meget for synet på Danmarks kolonihistorie i mange år. Sophie Petersen skriver i følgende uddrag om slaveoprøret på Skt. Jan i 1733.

”St. Jan var taget under kultur (opdyrkning) i 1717; men neger-slaverne her tilhørte den særligt vilde og krigeriske Elminastamme, og en novemberdag i 1733 rejste de sig i et blodigt oprør mod de hvide. Øen var dengang beboet af omkring 200 hvide og 1000 neger-slaver.

En lille flok negre listede sig en tidlig morgen op til ‘Frederiksværnfortet’ på øens østside ved Coral Bay bærende brændeknipper, hvori de havde skjult deres macheter (knive). De overmandede besætningen, og kun én soldat undslap og kom over til St. Thomas, hvor man straks satte sig i bevægelse for at sende hjælp.

Så snart negrene var blevet herrer på fortet, affyrede de tre skud med kanonerne på bastionen, hvilket meldte de sammensvorne ud over øen, at den første sejr var vundet. Så begyndte angrebet på plantagerne, de rasende slaver trængte ind i hjemmene, dræbte beboerne og ødelagde møbler, spejle, glas og i det hele taget alt, hvad der kom inden for deres rækkevidde.

[...] af en hvid befolkning på 200 var de 76 blevet mishandlet og myrdet af de sorte.

Nu stod der tilbage at bekæmpe resterne af den vilde negerflokk, som havde opgivet fortet, da de ikke længer havde ammunition, og var søgt op i bjergene, hvor de gemte sig i det uigennemtrængelige junglekrat.”

Hjælp fra franskmændene

Der var meget få bevæbnede hvide på Skt. Jan, og slaverne fik hurtigt overtaget på øen. Et halvt hundrede plantager og mange af øens sukkermarker blev ødelagt. En del hvide bosættere blev dræbt under oprøret.

Det danske militær fra den nærtliggende Skt. Thomas blev sat ind, men kunne ikke få nedkæmpet oprøret på Skt. Jan. Til sidst var man nødt til at bede om hjælp fra kolonimagten Frankrig, som ejede øen Martinique i Vestindien. Danmark havde lige købt øen Skt. Croix fra Frankrig i 1733, og franskmændene ville gerne hjælpe med at slå slaveoprøret ned.

Med hjælp fra franske soldater begyndte man nu at drive klapjagt på oprørerne, der gemte sig i Skt. Jans mange skovområder. Til sidst var der kun få overlevende blandt oprørerne, da mange blev dræbt under kampene. Nogle af oprørerne valgte at begå selvmord i stedet for at blive fanget af soldaterne. I maj 1734, fem måneder efter at oprøret var brudt ud, var oprøret nedkæmpet.

41 oprørere blev fanget i live. 18 af disse blev henrettet på grusom vis. De hvide ønskede at skræmme og advare andre slaver fra at gøre oprør en anden gang.

Billede af slaveoprør på Jamaica i 1760-61.

SPØRGSMÅL TIL KILDE 1

- Er Sophie Petersen en god kilde til, hvad der skete under oprøret i 1733?
- Tror du, at Sophie Petersen var positiv eller negativ over for oprøret? Find eksempler i teksten.

TIL OVERVEJELSE ...

- Hvorfor tror du, at Frankrig gerne ville hjælpe Danmark med at nedkæmpe oprøret?
- Diskutér i grupper, hvad der måske kunne være sket, hvis man ikke havde fået nedkæmpet oprøret?

Plantagen La Grange på Skt. Croix, som en overgang var ejet af den danske konge. Tegningen er fra 1838.

Billede af Toldboden i København, hvor Vestindisk Pakhus ses i baggrunden.

STORHEDSTIDEN UNDER KRONEN

I midten af 1700-tallet overtog staten, dvs. kongen og hans regering, de danske øer i Vestindien. De næste ca. 50 år var en storhedstid for øerne, hvor produktionen af sukker steg, og der blev tjent mange penge på øernes råvarer.

Kronen overtager kolonien

Kong Christian 5. havde i 1671 grundlagt Vestindisk Kompagni, der skulle oprette kolonier og drive handel på kongens vegne i Vestindien. Christian 6. skød også penge i købet af Skt. Croix i 1733, hvor en femtedel af beløbet kom fra kongen.

Kongemagten var dermed involveret i kompagniets handel fra starten og havde interesse i kolonierne som aktionær og plantageejer. Fra 1734 til 1752 ejede kongemagten fx øernes største og mest frugtbare plantage på Skt. Croix - og en masse slaver.

Kompagniet, der stod for administrationen af kolonien, var dog ikke altid på bedste fod med øernes plantageejere. Kompagniet havde fået monopol, dvs. eneret, på at sælge det sukker, der blev produceret på øerne. Det var især de udenlandske plantageejere utilfredse med. De mente, at begrænsningerne på handelen kostede dem penge.

Samtidigt var det meget forskelligt, hvor mange penge, man kunne tjene på at være plantageejer på øerne. Nogle fik store fortjenester, mens andre kom i gældsproblemer. En utilfredshed og uro bredte sig på øerne, og mange af plantageejerne pressede på for at kronen, dvs. kongemagten, skulle overtage alle kompagniets værdier i kolonien.

Det endte da også med, at kong Frederik 5. overtog i 1755, hvor han købte kompagniets aktier i kolonien til en god pris. Plantageejerne var tilfredse, og selvom det havde kostet mange penge at købe kompagniets værdier, havde kongemagten nu en langt større mulighed for at øge sin fortjeneste af kolonien.

Maleri af kong Frederik 5. fra ca. 1760.

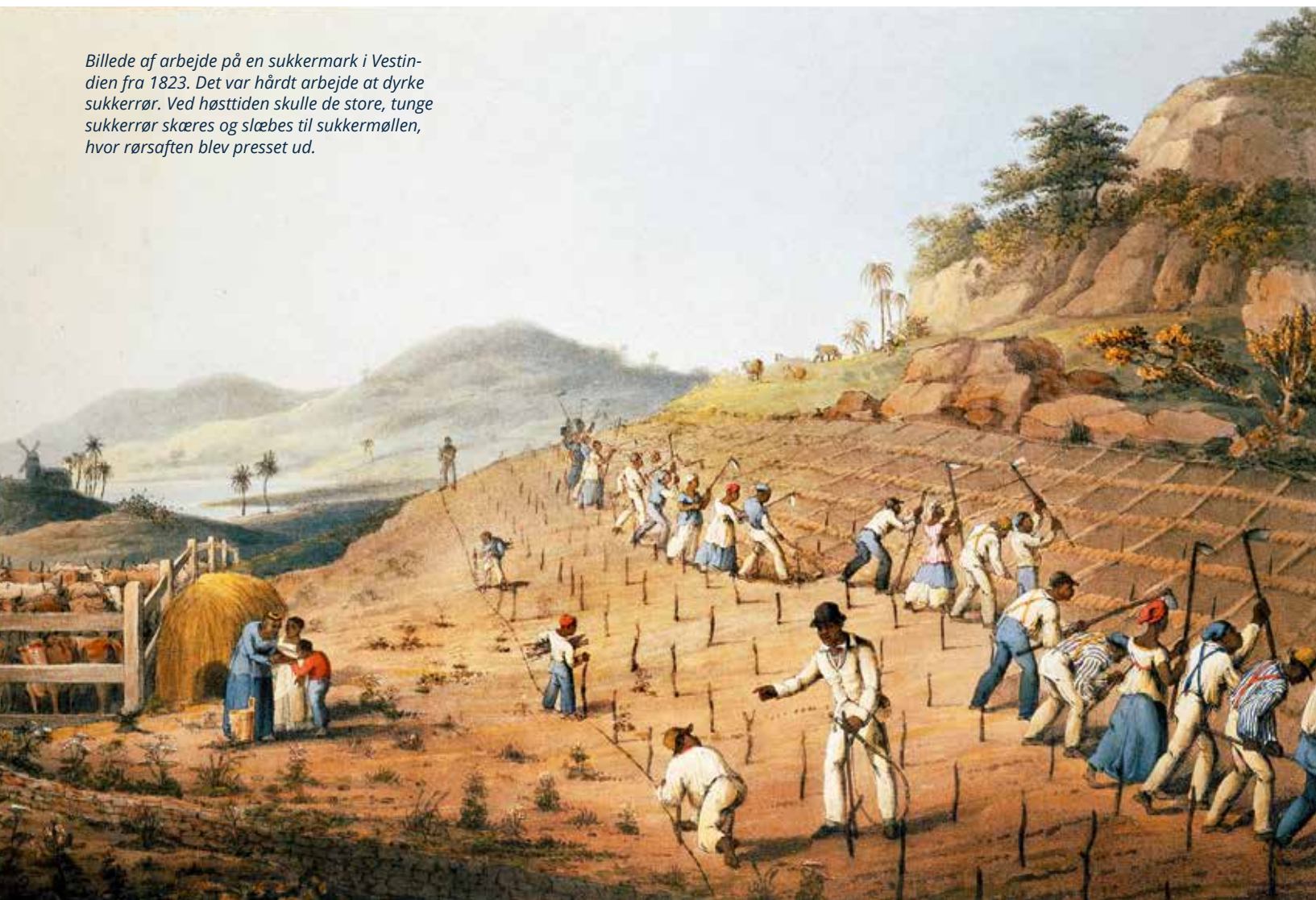

Da sukker var koloniens "hvide guld"

I anden halvdel af 1700-tallet var mange af de europæiske lande i krig med hinanden. Danmark var neutral i flere af disse konflikter, og det kom handelen til gode. For danske handelsskibe kunne overtage dele af handelen, mens de andre handelsnationer bekrigede hinanden. Det bidrog til den periode med økonomisk fremgang, som den danske handel oplevede i anden halvdel af 1700-tallet.

Efter kronens overtagelse blev der investeret mange penge i sukkerproduktionen, især på Skt. Croix. Den lille ø Skt. Jan kunne ikke rigtigt følge med Skt. Croix, der var langt bedre egnet til dyrkning af sukker. Sukkerdyrkningen blev heller aldrig nogen succes på Skt. Thomas. Øen havde dog en god naturhavn, der gjorde det nemt for store handelsskibe at lægge til, og øen tjente mange penge på handel, som igen kom den danske stat til gode i anden halvdel af 1700-tallet.

Billede af arbejde på en sukkermark i Vestindien fra 1823. Det var hårdt arbejde at dyrke sukkerrør. Ved høsttiden skulle de store, tunge sukkerrør skæres og slæbes til sukkermøllen, hvor rørsaften blev presset ud.

Bomba

Bomba: en slave, der var blevet gjort til opsynsmad for de andre slaver.

KILDE 1

Teksten er en beskrivelse af slavernes arbejde på en sukkerplantage. Forfatteren, Johannes Brøndsted, har sine oplysninger fra en plantageejers beskrivelser. Plantageejeren levede i 1750'erne. Brøndsteds bog udkom i 1950'erne.

"Kl 4 om morgenen, medens nattens dybeste mørke endnu rugede over jorden, blæste bombaen i "tutuen", et konkyliehorn, for at vække sine undergivne (de andre slaver). Først fodredes kvæget med det græs, som var blevet indsamlet for forgående aften og dernæst sørgede negrene for sig selv, så at man kl 5 i samlet trop kunne begive sig i marken, medens det begyndte at lysne.

Her foregik arbejdet i reglen på til kl 8, hvor man rastede (hvilede) en halv times tid, for derefter at fortsætte til middag, hvor tropesolen umuliggjorde arbejdet. Fra 12 til 14 rastedes der [...]. Derefter fortsattes arbejdet til kl 18, hvorefter der igen måtte samles foder [...]. Det giver altså [...] en arbejdsdag på 10 ½ -11 timer af det strengeste markarbejde under en glødende tropesol [...]."

(Om arbejdet, hvor markerne skulle gøres klar til beplantning med sukkerør)

"Dette arbejde regnes for det strengeste negerarbejde overhovedet. Arbejdet foregik i takt og ofte under en sang, der lige så lidt som matrosernes opsang ved gangspillet bør tages som et udtryk for overskud og livsglæde, men udelukkende som en arbejdsteknisk foranstaltning. [...]"

(Om arbejdet ved sukkermøllen)

"Arbejdet var farligt for slaverne, der let kunne få hånden mellem valserne, og møllen lod sig ikke standse. For dog at redde, hvad reddes kunne, havde man en skarp økse hængende, men hvilken de andre slaver hurtigt kunne afhugge den ulykkeliges arm."

KILDE 2

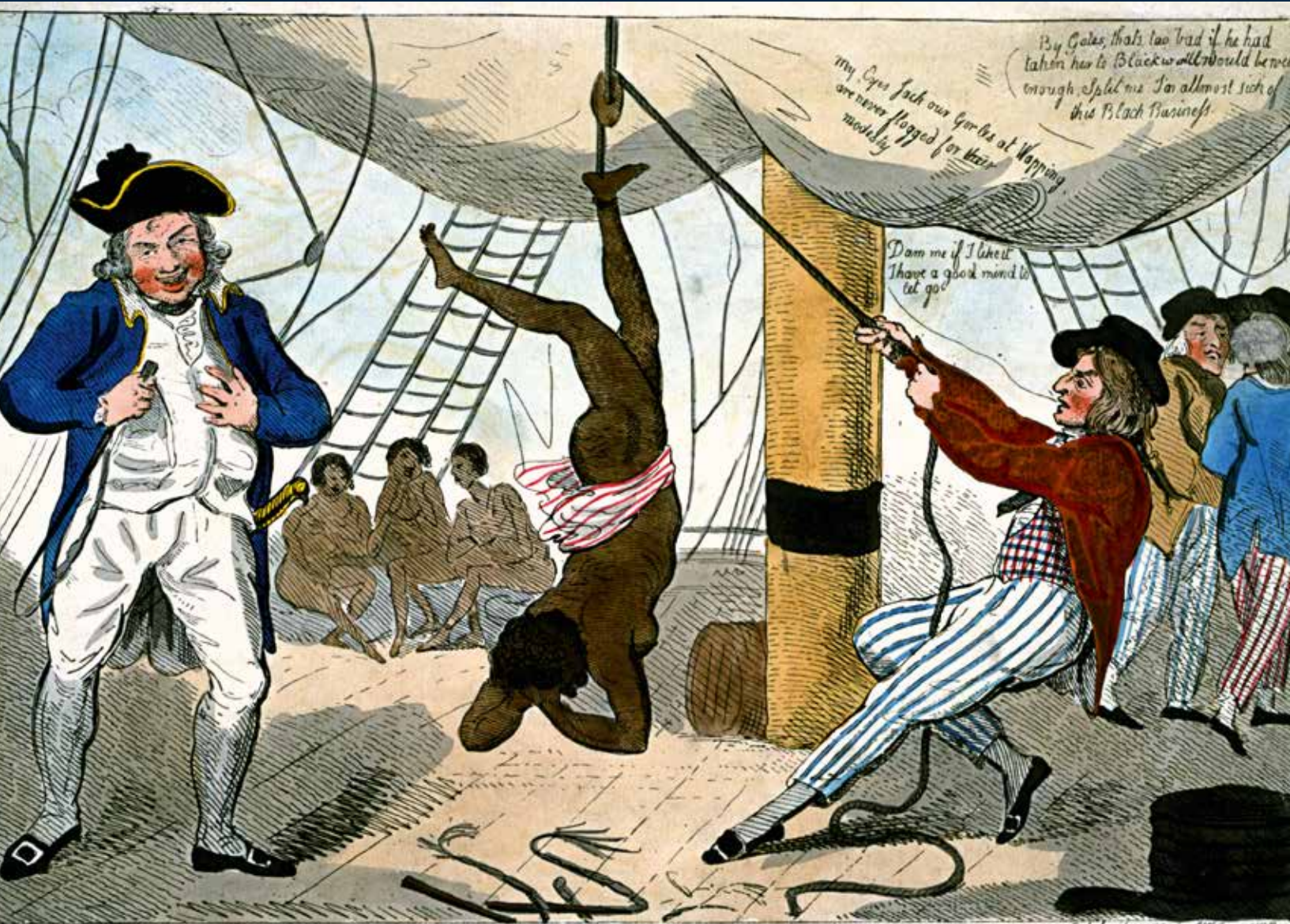

Billede fra 1823. På tegningen ses et sukkerkogehus i Vestindien. Den sukkermasse, der var tilbage efter indkogningen, blev sendt i tønder til København, hvor sukkerraffinerier forarbejdede produktet til sukker, der kunne sælges.

SPØRGSMÅL TIL KILDE 1 OG 2

- Er Brøndsted en god kilde til, hvordan produktionen foregik på øerne i 1700-tallet?
- Hvad tror du, at Brøndsteds holdning til slaveri og slavernes arbejde var? Find eksempler i teksten.
- Lav en liste over alle de forskellige stadier, som sukkerproduktionen indebar, fra sukkerrørene blev plantet på markerne til sukkeret til sidst kunne ende på bordet hos en dansk familie i 1700-tallet.
- Hvem er de forskellige mennesker på billedet i kilde 2? Hvordan er de klædt, og hvad tror du, at deres roller var i sukkerkogehuset?

The ABOLITION of the SLAVE TRADE.
Or the Inhumanity of Dealers in human flesh exemplified in Capt. Kimbers treatment of a young Negro Girl of 15 for her Virgin Modesty

Under billedet står der "Afskaffelsen af slavehandelen - eller umenneskeligheden hos menneskehandlere eksemplificeret ved kaptajn Kimbers behandling af en ung negerpige på 15 år for hendes jomfruelige afholdenhed." Billedet er inspireret af en hændelse ombord på kaptajn Kimbers slaveskib i 1791. En 15-årig sort pige nægtede at danse på dækket, da hun mente, at det var umoralsk. Kimber straffede pigen så voldsomt, at hun døde dagen efter.

SLAVEHANDELEN PROBLEMATISERES

I 1792 blev der vedtaget en lov, som forbød slavetransporterne over Atlanten. Men der skulle gå endnu 50 år, før slaveriet blev ophævet. Selvom Danmark var det første land i verden, som forbød handelen med slaver, var det i England modstanden mod slaveriets umenneskelighed var størst.

Menneskeret eller ejendomsret?

"Er slaver ikke mennesker, lige såvel som alle andre?" spurgte den engelske jurist George Wallace i 1760. Med de ord pegede George Wallace, som en af de første, på slaveriets urimelighed.

I løbet af 1700-tallet blev der udgivet øjenvidneberetninger fra tidligere slaver, der fortalte om den umenneskelige behandling, de havde været udsat for. Gradvist fik befolkningen i mange europæiske lande således øjnene op for de uhyrlige forhold under slavetransporterne, og de forfærdelige forhold slaverne levede under i kolonierne. I England opstod der en stor folkelig bevægelse, som bekæmpede slaveriet ud fra en kristen etik.

Men der var også mange, som var uenige med Wallace og anti-slavebevægelsen. Slavelovgivningen var nemlig underlagt ejendomsretten. Ifølge ejendomsretten råder man over de ting, man ejer, dvs. man kan sælge dem, udleje dem og gøre med dem, som man vil. Selvom det lyder forfærdeligt for os i dag, at man kan eje et andet menneske, så blev slaver dengang betragtet som et stykke ejendom, ligesom en hest eller en hestevogn. Plantageejerne og de, der tjente godt på handelen med varer fra kolonierne, ville derfor komme til at miste store værdier, hvis slaveriet blev forbudt.

På vej mod et forbud mod slavehandel

I løbet af 1780'erne blev slavehandelen i Danmark væsentligt mindre. Men det skyldtes ikke, at de københavnske rederier tog moralsk afstand fra slavehandel og slaveri. Det skyldtes

*"Er jeg ikke en mand og en bror?".
Engelsk medaljon fra ca. 1790, som
blev fremstillet til den engelske for-
ening, som kæmpede mod slaveri.*

Oplysningstiden

De politiske ideer, der førte til, at flere og flere mennesker tog afstand fra slavehandel og slaveri, stammer fra den historiske periode, som man plejer at kalde Oplysningstiden. Perioden varede fra ca. 1700-1800. Filosofer som bl.a. John Locke og Adam Smith argumenterede for, at alle mennesker er skabt lige og har ret til at være frie uanset hudfarve eller religion. I takt med at forestillingen om frihed slog igennem, skete der store forandringer i verden. I 1789 udbrød Den Franske Revolution med borgernes krav om menneskerettigheder. Og i 1776 løsriv de engelske kolonier i Nordamerika sig fra England og erklærede sig som selvstændige stater (USA). Indledningen til USA's Uafhængighedserklæring indeholdt en erklæring om menneskerettigheder.

først og fremmest, at slavehandelen ikke længere kunne betale sig økonomisk. Mange slaver døde under transporten, og søfarten over Atlanten var i sig selv risikabel, idet mange skibe gik ned. Men ud over det var der også i Danmark betydningfulde mænd, som var optagede af ideerne om menneskerettigheder, og som arbejdede for at forbyde handelen med slaver.

Ernst Schimmelmann

Ernst Schimmelmann var finansminister i 1790'erne og en del af magtelite i Danmark. Schimmelmann var også greve og havde arvet en stor formue af sin far – blandt andet 4 plantager på De Vestindiske Øer, heriblandt de to største plantager på Skt. Croix. Med flere end 1000 slaver var Schimmelmann den største slaveejer på øerne. Han ejede et stort sukkerraffinaderi, en geværfabrik i Danmark og havde mange interesser i de selskaber, der sejlede slaver til Vestindien. Han havde altså enorme økonomiske interesser i slavehandelen.

Samtidig var Schimmelmann også en mand, der var interesseret i Oplysningstidens tanker om frihed. Han var i udlandet kendt for at behandle sine slaver godt. Han var dog også interesseret i, at kolonierne skulle give et økonomisk overskud. Handelen med slaver var i sig selv ikke nogen god forretning, og han vidste, at England arbejdede på at forbyde slavehandelen. Schimmelmann mente, at et forbud ville sikre, at øernes slaveejere ville behandle de slaver, de ejede, bedre. Hvis slaverne fik det bedre, ville man ikke behøve at

købe slaver fra Afrika. Schimmelmann ønskede at stoppe slavehandelen, men var altså ikke imod selve slaveriet. Han tog initiativ til at få nedsat en kommission i Danmark, som skulle arbejde for slavehandelens ophør.

Portræt af Schimmelmann fra 1831.

KILDE 1

Uddrag af et brev af Ernst Schimmelmann om slaveri.

“Når vi taler om at udvise godt ejerskab over negre, er vor mening ikke, at de blot skal betragtes som en flok indkøbt kvæg, som man ganske vist fodrer og underholder (sørger for) så længe det viser sig fordelagtigt, men ellers ikke nærer nogen omsorg for. Vi ønsker snarere at vore negre skal betragtes som mennesker, som skæbnen har bragt i vor magt, en magt, som vi dog kun kan opretholde, hvis de forbliver i en passende tilstand af underkastelse [...]”

SPØRGSMÅL TIL KILDE 1

1. Hvordan omtaler Ernst Schimmelmann slaverne?
2. Hvad er Schimmelmanns argument for at behandle slaverne bedre?
3. Diskuter om Schimmelmanns grunde til at afskaffe handelen med slaver primært var menneskelige eller økonomiske.

Forordning om Neger-Handelen.

Christiansborg Slot den 16de Martii 1792.

Kjøbenhavn,
trykt hos Directeur P. M. Høpfner, Hans Kongelige Majestæts
og Universitetets første Bogtrykker.

KILDE 2

I 1792 indførte den danske konge, Christian d. 7., en ny lov, som forbød slavehandelen fra Afrika til Vestindien. Som det ses i punkt 1 skulle loven først træde i kraft fra 1803. Denne forsinkelse skulle sikre, at plantageejerne kunne nå at transportere et stort antal slaver til øerne og fylde deres slavebeholdning op, inden loven trådte i kraft. I uddraget ses nogle af tankerne bag forbuddet.

”Forordning om Neger-Handelen af 16. marts 1792

1. Med begyndelsen af året 1803 vil Vi, at al negerhandel for Vore undersåtter skal ophøre på de afrikanske kyster, og ellers hvor den kunne finde sted uden for Vore besiddelser i Vestindien, således, at efter dette tidsrums udløb [10 år] må ingen neger eller negerinde enten på kysten eller på andre fremmede steder købes af eller for Vore undersåtter, sejles på Vore undersåtters skibe, indføres til salg på Vore vestindiske øer, og at alt, der strider mod dette forbud skal anses for ulovligt efter denne tid.

2. Imidlertid, fra nu af nemlig og indtil udgangen af året 1802, må det være tilladt for alle nationer uden forskel og under alle flag at indføre negre og negerinder fra kysten til Vore vestindiske øer.”

SPØRGSMÅL TIL KILDE 2

- Hvordan kan det være, at loven først skulle træde i kraft 10 år efter dens vedtagelse?
- Diskuter, hvilken *effekt* det mon havde, at loven først skulle træde i kraft 10 år senere?

TIL OVERVEJELSE ...

- Hvilke grupper i Danmark (fx kongen og hans ministre, handelsmænd, præster og jurister) tror I, der primært var for, og hvem var primært imod et slavehandelsforbud og hvorfor?
- Diskutér om I tror, at der blev indført flest mandlige eller kvindelige slaver i de 10 år, inden loven skulle træde i kraft? Begrund jeres svar.

Slavehandelen fortsætter...

Faktisk fortsatte slavehandelen også efter 1803, da rederierne ikke tolkede loven så bogstaveligt. Slavehandlere sejlede fx slaverne til Cuba eller andre lande i Caribien og solgte dem derfra videre til de danske øer. Selvom der stadig skulle gå endnu 50 år, før slaverne opnåede deres frihed – og selvom forbuddet blev fortolket meget frit – kan loven fra 1792 betragtes som et første skridt mod slaveriets ophævelse.

Eksempel på frihedsbrev fra 1809. Slaven, der blev frikøbt for 350 rigsdaler i 1809, hed Susanne.

Nye sociale klasser på øerne

Ud over hvide plantageejere og sorte slaver fandtes der endnu en gruppe mennesker på øerne. Det var de såkaldte 'frinegre' eller frifarvede, som efterhånden var blevet en voksende samfundsklasse. Frifarvede var tidligere slaver som havde fået et 'frihedsbrev', hvori der stod, at deres herre havde skænket dem friheden. Ofte var det mulatter, født uden for ægteskab, med en slavemor og en hvid far. Det var ikke ualmindeligt, at plantageejeren havde et forhold til en af sine kvindelige slaver eller forgreb sig på kvindelige slaver. Som frifarvede kunne de tjene til vejen og livet ved at arbejde som for eksempel håndværker, sukkerkoger, vaskekone eller syerske. Fra 1830'erne og frem til slaveriets afskaffelse udgjorde de frifarvede ca. 20% af den samlede befolkning. De frifarvede havde deres eget kvarter i byerne, hvor de slog sig ned og i nogle tilfælde klarede sig økonomisk godt. I 1834 fik de frifarvede rettigheder på lige fod med de hvide.

Tiden efter slavehandelsforbuddet

I årene 1804-15 var der krige i Europa mellem England og Frankrig og deres allierede. I de første år af krigene lykkedes det Danmark at holde sig neutral, men i 1807 blev Danmark besat af englænderne. Besættelsen gjaldt også de danske øer i Vestindien, der nu blev underlagt engelsk lov. Mellem 1807 og 1815 måtte alle danske skibe fra Skt. Croix sejle

deres varer til England, hvorved den danske stat gik glip en masse indtægter. I 1806 havde englænderne vedtaget en lov, der forbød alle engelske skibe at levere slaver til andre øer i Vestindien. Dette gjaldt også for Skt. Croix, Skt. Thomas og Skt. Jan, som blev tvunget til at stoppe al import af nye slaver. Man kan derfor sige, at det var englænderne, der tvang Danmark til konsekvent at gennemføre det forbud, som egentligt havde været gældende siden 1803.

Allerede fra omkring 1800 var det begyndt at gå ned af bakke for kolonierne, især for Skt. Jan og Skt. Croix, som følge af at priserne på sukker faldt og som følge af dårlig høst. Konkurrencen fra andre kolonier og Nordamerika var hård, hjemme i Danmark var man begyndt at dyrke sukkerrøer og de mange års produktion af sukkerrør havde udpint jorden i en sådan grad, at høstudbyttet blev ringere og ringere. Da slaveriet blev afskaffet i 1848, var mange plantageejere allerede gået fallit, og endnu flere overvejede at opgive plantagedriften.

Men for Skt. Thomas, hvor havnen i byen Charlotte Amalie fik status af frihavn, stod det tværtimod godt til. Som frihavn var St. Thomas fritaget for told og skibe kunne frit lægge til og købe, ompakke og sælge varer uden nogen former for afgifter. Charlotte Amalie blev et handelsmæssigt centrum i hele Caribien, og i 1830 havde den op mod 11.000 indbyggere. Byen var dermed den næststørste by i det danske kongerige.

Fotografi af byen Charlotte Amalie og havnen set fra havsiden.

Vejen til frihed

1792: Forbud mod handel med slaver

1803: Loven fra 1792 træder i kraft

1807: England forbyder handel med slaver

1834: Frifarvede opnår samme rettigheder som hvide

1838: England afskaffer slaveriet

1848: Danmark afskaffer slaveriet

SLAVERIET OPHÆVES

I historiebøgerne får Peter von Scholten ofte æren for at være den, der ophævede slaveriet på De Dansk Vestindiske Øer. Selvom dette ikke er forkert, var ophævelsen primært et resultat af den stigende modstand mod slaveriet i midten af 1800-tallet.

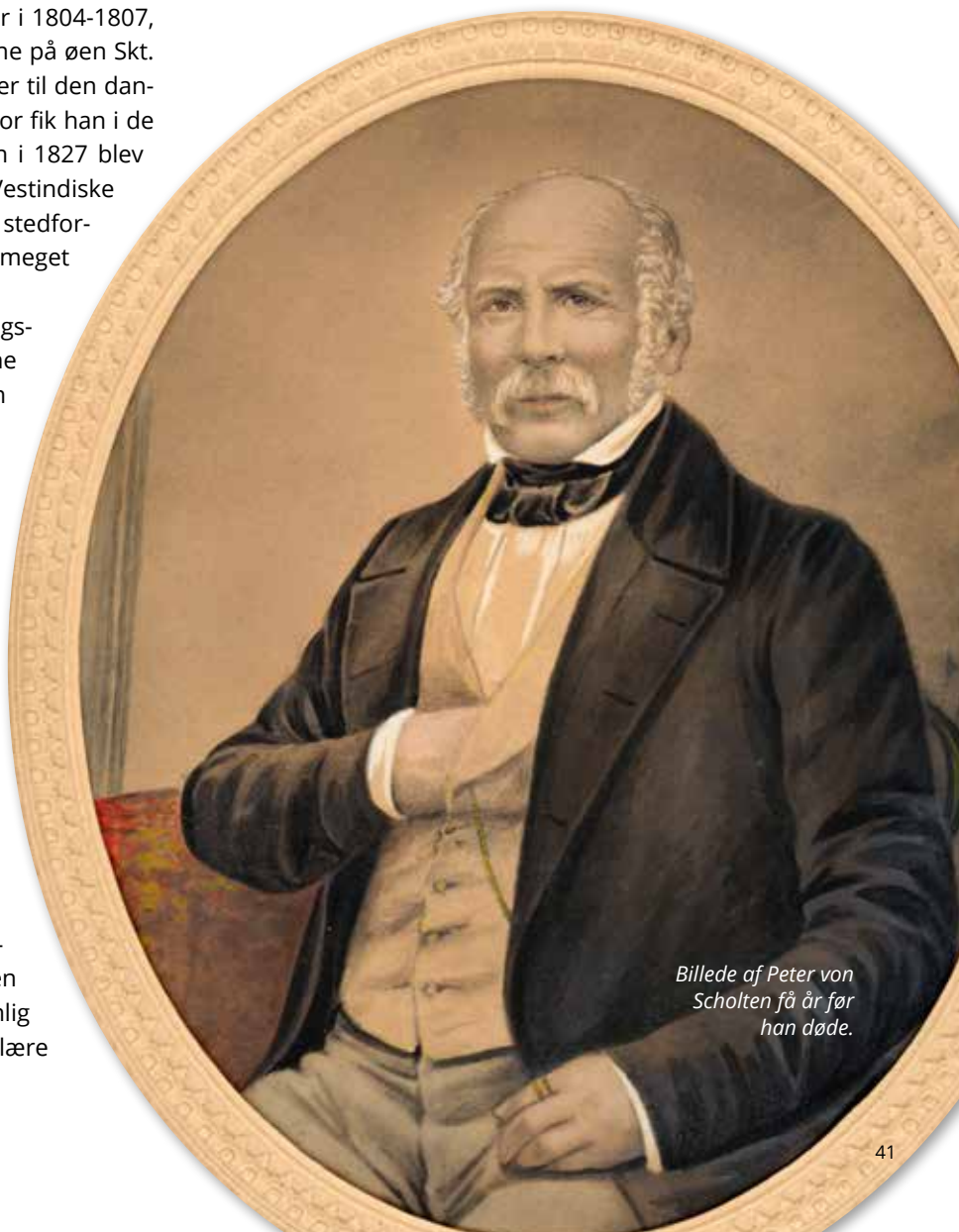
Peter von Scholten

Peter Carl Frederik von Scholten var født i 1784 i Danmark, og han kom første gang til De Vestindiske Øer i 1804-1807, hvor hans far var kommandant over soldaterne på øen Skt. Thomas. Von Scholten havde gode forbindelser til den danske konge Frederik d. 6., og blandt andet derfor fik han i de næste år flere ansvarsfulde poster, indtil han i 1827 blev udnævnt til generalguvernør over De Dansk Vestindiske Øer. Som generalguvernør var han kongens stedfortræder på øerne, og det betød, at han havde meget stor magt.

Peter von Scholten var inspireret af oplysnings-tidens tanker om, at et menneske ikke kunne holde et andet menneske som slave, og han mente, at der var behov for at forbedre vilkårene for de sorte på øerne. Det gjaldt både de frigivne og de, som endnu var slaver.

Parat til frihed?

Selvom Peter von Scholten med tiden blev en stærk modstander af slaveriet, kunne han ikke blot ophæve det. En sådan beslutning skulle træffes af kongen. Og samtidig vidste både han og andre slavemodstandere, at slaveriet ikke bare kunne afskaffes uden at sætte noget andet i stedet. Hvad skulle de tidligere slaver leve af? Hvordan skulle plantagerne fortsat blive dyrket? Og kunne slaverne overhovedet finde ud af at blive frie lige pludseligt? Både Peter von Scholten og de fleste andre slaverimodstandere så nemlig slaverne som en slags børn, der først skulle lære at være frie.

Billede af Peter von Scholten få år før han døde.

KILDE 1

I 1847 var kongen, Christian d. 8., klar til at bestemme, hvordan afskaffelsen af slaveriet skulle foregå. Kongen skrev en befaling, hvor han erklærede, at alle børn født af slaver fra da af skulle være født frie, mens de nuværende slaver først skulle være frie efter 12 år, i 1859.

”Det er vor, ved retfærdigheds- og humanitets-motiver og ved hensyn til vore vestindiske koloniers vel og planternes (plantagejernes) egen interesse fremkaldte kongelige vilje, at

den rådighed over de ufrie (slaver), hvoraf ejerne for tiden er i besiddelse, skal ophøre, dog således, at denne forandring, for at vedkommendes tarv kan blive iagttaget og de fornødne forberedelser til overgangen trufne, skal indtræde 12 år efter datum [...].

Det er derfor vor allerhøjeste vilje, at børn af ufrie, som fødes efter datum af denne vor allerhøjeste resolution (befaling), skulle fra fødslen af være frie, men dog forblive hos mødre eller forældrene under visse bestemmelser [...].”

Slaveriet slutter endeligt i 1848

Danmark havde forbudt slavehandel i 1792, men det var stadig tilladt at holde slaver og også tilladt at handle med dem, der allerede var kommet til De Vestindiske Øer. Modstanden mod slaveriet voksede dog i de europæiske lande, og i 1834 blev slaveriet ophævet i stort set alle de britiske kolonier. Presset på Danmark var stort. Det var kun et spørgsmål om tid, før man også i Danmark var tvunget til at ophæve slaveriet.

I Danmark blev det heftigt diskuteret, hvordan man gradvist kunne afskaffe slaveriet. Man ønskede at give slaverne frihed, men ville også gerne imødekomme slaveejerne. Under det enevældige kongedømme som Danmark var frem til 1848, var det kun kongen, der kunne træffe den endelige beslutning. Den danske konge, Christian d. 8., skrev direkte til von Scholten, at den fulde frigivelse af slaverne gerne måtte vente så længe som muligt, fordi han frygtede, det ville blive meget kostbar affære. På den anden side frygtede man også, at slaverne ville lave oprør, hvis de ikke fik deres frihed.

General Buddhoe og von Scholten i Frederiksted

Kongens forsøg på en gradvis frigivelse kom ikke til at virke helt, som det var tænkt. Da slaverne på øerne fandt ud af, at deres børn ville blive frie, mens de selv måtte vente mange år endnu, udbrød der oprør i juli 1848 på øen Skt. Croix. Slavernes anfører, General Buddhoe, overtog byen Frederiksted sammen med tusindvis slaver. Oprør var netop, hvad man havde frygtet mest både på øerne og i Danmark. Da Peter von Scholten kom til Frederiksted, så han ingen anden mulighed for at afslutte oprøret end at fortælle slaverne, at de nu alle var

Peter von Scholten havde mange forbindelser til de sorte på øerne, og i mange år levede han sammen med en frifarvet kvinde, Anna Elizabeth Heegaard. Med sine holdninger til slaveriet og sin farvede kæreste var Peter von Scholten ikke altid populær hos de hvide plantageejere, da de økonomisk var afhængige af fortsat at kunne holde slaver.

frie. Meddelelsen blev naturligvis modtaget med jubel af slaverne, mens plantageejerne rasede. De mistede nu alle deres slaver, uden at der var stillet dem nogen erstatning i udsigt.

Da Peter von Scholten først havde udsendt meddelelsen, og der var slået plakater op på alle øerne, var det ikke muligt at ændre beslutningen igen for kongen og den danske regering. Det var der mange, som blev vrede over hjemme i Danmark.

Peter von Scholten er siden blevet set som den, der gav slaverne deres frihed, selvom det altså var en udvikling, der var længe undervejs. Peter von Scholten selv fik dog aldrig glæde af den popularitet, han havde opnået blandt slaverne. Det store pres under oprøret og vreden mod ham hjemme i Danmark gjorde, at han fik et sammenbrud og måtte træde tilbage som generalguvernør.

Kort tid efter oprøret forlod han Anna Heegaard og De Vestindiske Øer som en knækket mand. Han døde små seks år senere uden at være vendt tilbage til øerne.

Plakat fra 1848. På plakaten stod der, at generalguvernøren Peter von Scholten frigav øernes slaver. Plakaten blev hængt op rundt omkring på øerne i dagene efter oprøret i juli 1848.

KILDE 2

Da nyheden om frigivelsen af slaverne nåede Danmark, var der delte meninger om måden, von Scholten havde håndteret oprøret på. I avisen "Fædrelandet" skrev en udenrigsjournalist således om slaveriets ophævelse:

"Med udelt beklagelse ser jeg tilbage på de sidste begivenheder, og det eneste lyspunkt, som jeg formår at finde, er Scholtens fjernelse fra styret. [...] Det er i sig selv en uoprettelig skade, at det er negrene som har tilrevet sig deres frihed, det er ikke os, som frivilligt har skænket dem den. For erindringen om denne handling vil få negrene til at indbilde sig, at de er de overlegne, de vil tro, at de har sejret over de hvide [...] Jeg mener, at emancipationen (frigørelsen), således som den nu er realiseret, vil vise sig særdeles skadelig for kolonien. [...]"

SPØRGSMÅL TIL KILDE 1

- Hvorfor skrev kongen til von Scholten, at frigivelsen af slaverne gerne måtte vente så længe som muligt?
- Hvilke motiver siger kongen, at han har til at afskaffe slaveriet?
- Hvilke andre motiver er mon i spil i kongens overvejelser?

SPØRGSMÅL TIL KILDE 2

- Hvad er forfatterens holdning til frigivelsen af slaverne?
- Hvad mener forfatteren om Peter von Scholten?
- Hvad frygter forfatteren, at der nu vil ske på øerne?

TIL OVERVEJELSE ...

- Hvorfor kunne von Scholten ikke bare frigive slaverne på egen hånd?
- Hvorfor valgte han alligevel at gøre det – trods kongens befaling?
- Diskuter, om I mener, at slaverne fik deres frihed – eller om de tog den selv?

Fotografi fra 1903. Selvom slaverne var blevet frigivet i 1848, var mange stadig meget fattige og man måtte arbejde hårdt for at tjene til livet.

KILDE 1

På Skt. Jan rejste den danske landfoged rundt på de forskellige plantager og proklamerede slaveriets ophævelse. Slavernes reaktion på befrielsen beskrev han med følgende ord:

"De emanciperede (frigjorte) vidste, af overraskelse og glæde, næppe hvilket ben de skulle stå på. I almindelighed erklærede de straks, at de gerne ville arbejde. Men enkelte

tilføjede den undtagelse, at de ikke ville 'dig caneholes' (grave sukkerrørshuller). Andre ytrede, at de først ville gå ned til St. Thomas for at more sig et par ugers tid, førend de ville tænke på arbejde. En har sagt til forvalteren 'now I am just as good as you'. Kort, de opfattede begrebet 'free' i den mest udstrakte forstand."

FRA FRIHED TIL FATTIGDOM

Slaveriet blev ophævet på De Dansk Vestindiske Øer i 1848, men det betød ikke, at hele den sorte befolkning blev "frie" på den måde, vi forstår det i dag. Hvad skete der, efter at slaverne var blevet frigivet og skulle til at skabe sig deres eget liv?

Tyende: tjenestefolk, som bor hos den familie, hvor de er ansat.

Tyendelov og forbud mod at rejse

Von Scholtens proklamation om frigivelsen fra den 3. juli 1848 havde ophævet ejendomsforholdet mellem plantageejereren og de slaver, han ejede. I princippet var de tidligere slaver nu ligestillet med de hvide. Men allerede i januar 1849 indførte den dansk-vestindiske regering en såkaldt tyendelov. Loven krævede, at tidligere slaver, der ikke kunne forsørge sig selv og ikke havde råd til at købe et stort jordlod, skulle indgå en årlig kontrakt med en plantageejer, til en bestemt løn, som myndighederne havde fastlagt. Kun de færreste havde råd til at købe et jordlod og dyrke deres egen jord. Desuden var det også blevet forbudt at sælge jord til tidligere slaver. Samtidig med meddelelsen om at slaverne nu var frie, blev der givet

ordre til, at ingen både måtte sejle tidligere slaver væk fra øerne, medmindre de havde fået en særlig tilladelse. Mange forsøgte nemlig at rejse til de britiske eller spanske øer, hvor lønnen og arbejdsforholdene ofte var bedre, og hvor man kunne slå sig ned som småbonde.

En ny form for slaveri?

De frigivne havde altså i realiteten ikke noget valg: de var tvunget til at blive på plantagerne som tyende og knokle for en lav løn! De fik dog ret til at eje deres egen bolig og en lille urtehøve, de kunne dyrke i deres fritid. Men den løn, de fik for arbejdet på plantagen, skulle dække både mad og tøj – som de før havde fået tildelt i rationer, da de var slaver. I stedet for at være underlagt en plantageejer var de tidligere slaver nu underlagt de dansk-vestindiske myndigheder og lovgivningen, som gjorde det næsten umuligt at klare sig som fri.

SPØRGSMÅL TIL KILDE 1

- Hvad var det for en frihed, slaverne fik?
- Hvordan tror du, at friheden blev oplevet af slaverne?

KILDE 2

Arbejdsreglementet af 1849 (tyendeloven)

Efter slaveriets ophævelse i 1848 blev der indført et nyt arbejdsreglement i Vestindien i januar 1849. Det var meningen, at tyendeloven kun skulle fungere midlertidigt, indtil man fandt ud af, hvordan man kunne lave en fornuftig overgang fra slaveri til frie arbejdere. Loven kom dog til at gælde frem til 1878, hvor der opstod oprør på Skt. Croix.

”Opsigelse af tjeneste, såvel fra arbejdsherrens (plantageejeren) som arbejderens side, må kun finde sted en gang om året, i løbet af august måned. Den indføres i plantagens journal, og en skriftlig kontrakt skal gives arbejderen. [...].

Ingen arbejder må fordriste sig til at bestemme, hvad gerning han vil udføre, eller vægre sig ved (sige nej til) at forrette det arbejde, der anvises ham, medmindre han udtrykkeligt er fæstet for (ansat til et) et vist slags arbejde. [...].

Arbejdsdagene skulle være, som hidtil, alene de 5 dage i ugen og de samme som førhen. Det sædvanlige plantagearbejde skal begynde med solens opgang og ende ved dens nedgang, således, at der gives en fritime til frokost (morgenmad), og to middagstimer fra 12 til 2.”

Maleri af arbejderboliger
på Skt. Croix er fra 1905.

SPØRGSMÅL TIL KILDE 2

- Hvor mange timer om dagen skulle de ansatte arbejde på plantagen?
- Hvordan tror du, arbejdsforholdene for de ansatte var på plantagerne efter tyendelovens indførelse?
- Hvorfor må arbejderen kun opsig sin tjeneste en gang om året?

TIL OVERVEJELSE ...

- Hvorfor indførte den dansk-vestindiske regering en tyendelov i 1849 – hvad forsøgte myndighederne at opnå med loven?
- Kig igen på kilde 1 og dine svar på spørgsmålene til kilde 1: Hvordan tror du, at friheden blev oplevet af slaverne – hhv. den dag proklamationen blev læst op – og 5 år efter?
- Diskuter, om I mener, at slaverne fik værre eller bedre levevilkår i de første år efter slaveriets afskaffelse?

Billede af en af de skoler, der blev oprettet.

De tre øers forskellighed

Tiden efter frigivelsen formede sig ret forskelligt på de tre øer. På Skt. Jan og Skt. Croix, hvor sukkerdyrkningen havde været den vigtigste indtægtskilde, blev arbejdsloven håndhævet strengt. Både regeringen og plantageejerne var stærkt interesserede i, at så mange slaver som muligt blev på plantagerne, så de kunne fortsætte arbejdet. På Skt. Thomas fik loven aldrig rigtig nogen betydning, for øens beboere rejste i stort tal til den travle havneby, Charlotte Amalie, hvor de kunne få arbejde som fx havnearbejdere eller som hushjælp hos de store handelsfamilier i byen.

Regulering af 'uordentlige forhold'

Fælles for de tre øer var et meget stærkt sammenhold blandt de tidligere slaver og stærke familiemæssige bånd. Man hjalp hinanden med arbejdet på de små jordlodder og stod sammen i økonomisk hårde tider. Tyendeloven fra 1849 gav særlige rettigheder til par, der valgte at gifte sig. Ægteskab mellem slaver havde ikke været almindeligt, og efter frigivelsen fortsatte befolkningen med at leve i et særligt familiemønster. I stedet for kernefamilien, baseret på ægteskabet mellem en mand og en kvinde med fælles børn, levede den vestindiske befolkning i udvidede familienetværk, hvor børnene levede sammen med moren og hendes familie i den plantage, hun tilhørte. Faderen, der kom fra en anden plantage, så kun sjældent sine børn, som han ingen rettigheder havde over. Man skelnede heller ikke mellem ægte og uægte børn og tog sig af hinandens børn i store familier. Ifølge tyendeloven opnåede man ret til at slå sig ned sammen med sin ægtefælle og eje jord sammen – hvis man altså giftede sig. Trods forsøg på at ændre på befolkningens levemåde holdt vestinderne fast i deres skikke og traditioner.

Fotografi af børnehjemsbørn på Skt. Croix fra omkring år 1900. Kvinden er en søster, en slags nonne, som tog sig af børnene på børnehjemmet. I de sidste årtier i 1800-tallet blev der oprettet flere skoler, hvor børnene lærte dansk, og der blev oprettet børnehjem for forældreløse børn, så de kunne få en 'god kristen opdragelse'.

TIL OVERVEJELSE ...

- Hvorfor forsøgte de danske myndigheder at regulere de vestindiske familieformer og belønne de par, der valgte at gifte sig og bo sammen?
- Hvorfor mon de danske myndigheder oprettede flere skoler og børnehjem på øerne efter frigivelsen?
- Diskuter, hvorfor de frigivne slaver holdt fast i deres traditionelle familiemønstre og kun få valgte at gifte sig, trods fordelene?

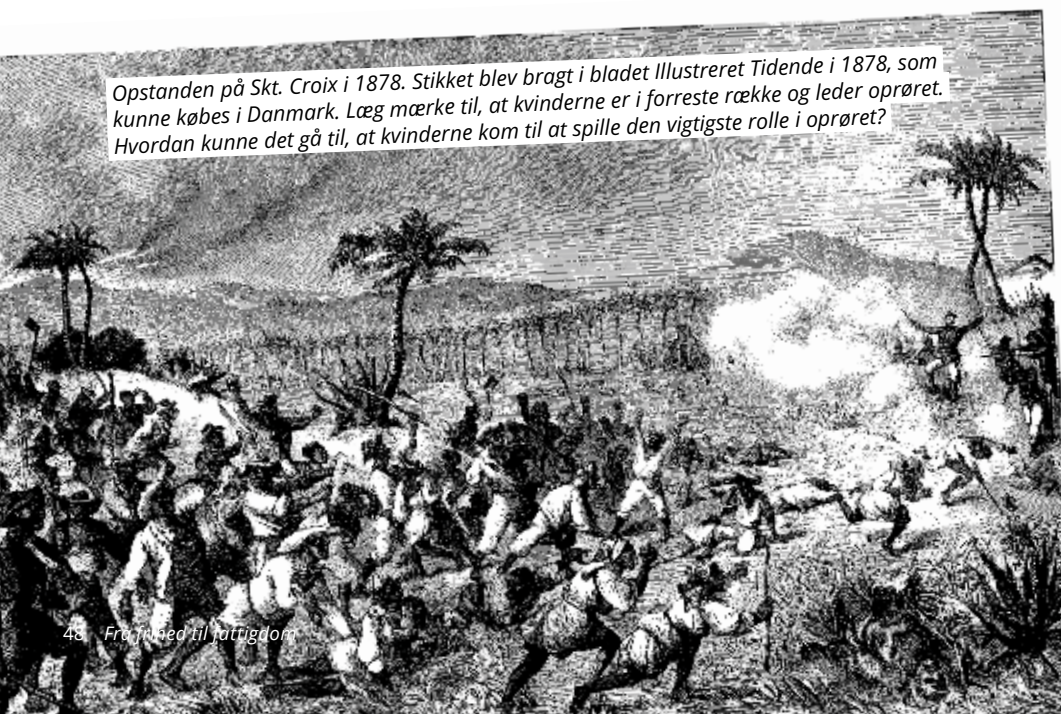
Oprøret i 1878

Selvom befolkningen på de dansk-vestindiske øer ikke læn- gere var slaver, var arbejdsforholdene og levevilkårene me- get usle. I årene efter frigivelsen udbrød der flere gange oprør, som kulminerede med et stort oprør i 1878 på Skt. Croix, hvor en stor del af øens sorte befolkning brændte sukkermarker og plantagebygninger af. Oprøret bredte sig til Christiansted og Fredriksted og krævede i alt ca. 90 døde. Udfaldet blev, at den danske regering måtte bøje sig og af- skaffe den forhadte tyendelov.

Tegning af Queen Mary. I 1878 udbrød der oprør på Skt. Croix, hvor befolkningen var vrede over, at forholdene ikke var blevet meget bedre, siden slaveriet blev ophævet i 1848. Mary Thomas var en meget aktiv del af oprøret og fik titlen Queen Mary af de lokale. På bille- det har hun en skarp sukkerkniv og en brændende fakkel.

Opstanden på Skt. Croix i 1878. Stikket blev bragt i bladet Illustreret Tidende i 1878, som kunne købes i Danmark. Læg mærke til, at kvinderne er i forreste række og leder oprøret. Hvordan kunne det gå til, at kvinderne kom til at spille den vigtigste rolle i oprøret?

Statue af de tre "Queens", de tre kvindelige ledere af oprøret i 1878, som står opført på Skt. Thomas.

MOD SALGET - ØERNE EFTER 1848

Var øerne efterhånden til mere besvær end gavn? Det var der mange i Danmark, som mente i perioden fra 1850 og frem.

USA tøver og handelen går i vasken

Afskaffelsen af slaveriet i 1848 betød, at De Danske Vestindiske Øer blev en dårligere og dårligere forretning for Danmark. Det blev kun værre af, at sukkerpriserne faldt over hele verden, da sukker var den absolut vigtigste vare, der blev solgt fra øerne. Krisen kunne man også se i, at befolkningstallet faldt, da mange flyttede væk. I 1835 boede der ca. 43.000 mennesker på øerne. I 1911 var tallet faldet til ca. 27.000. Da øerne lå langt fra Danmark og heller ikke fyldte meget i de fleste danskeres bevidsthed, begyndte man derfor fra dansk side at overveje, om man kunne slippe af med dem på den ene eller den anden måde.

USA var interesseret i at bruge øerne som militærbaser for sin flåde, og Danmark var meget interesseret i at slippe af med de dyre øer. Efter 2 års forhandlinger blev man i 1867 enige om, at USA skulle købe to af de tre øer for 7,5 millioner gulddollars. Handlen måtte imidlertid opgives, da den amerikanske kongres ikke ville godkende den. Årsagen var dels indenrigspolitiske uenigheder i USA, men også at hele det caribiske område i disse år blev ramt af flere tropiske orkaner, der forårsagede mange ødelæggelser.

I 1890'erne genoptog USA og Danmark forhandlingerne. USA havde en stærk interesse i at kontrollere det caribiske område, som øerne lå i, og samtidig forhindre andre europæiske stormagter, som fx Tyskland, i at købe dem fra Danmark. I 1902 enedes den danske og den amerikanske regering om, at USA skulle købe alle øerne af Danmark for 5 millioner dollars.

Heller ikke i 1902 lykkedes det dog for at få gennemført salget, og denne gang var det i Danmark, det gik galt. I det danske Landsting stemte halvdelen af medlemmerne mod salget, og så kunne det ikke gennemføres. Det var særligt konservative medlemmer af tinget, der stemte imod. De gjorde det på

Dansk postkort fra 1916. Befolkningen på øerne blev ikke spurgt i forbindelse med forhandlingerne, men der er næppe tvivl om, at de foretrak det noget tættere USA end fra det fjerne Danmark, der i de sidste mere end 50 år ikke havde kunnet give øerne økonomisk fremgang.

grund af en uvilje mod at sælge dele af landet, men også fordi beboerne på øerne ikke fik lov til at stemme om aftalen.

Nye forhandlinger under 1. verdenskrig

I 1914 brød 1. verdenskrig ud i Europa, og det skulle vise sig, at være det der skulle til, for at øerne endeligt kunne sælges. USA var neutral i starten af krigen, men var meget nervøse for, at Tyskland skulle erobre øerne og bruge dem som ubådsbase. Det ville nemlig være en stærk trussel mod den handel over Atlanterhavet, som USA havde med England, der kæmpede imod tyskerne. Fra dansk side betød krigen, at kontakten med øerne var blevet meget vanskelig, hvilket gav store problemer for øernes beboere. Det var også med til at gøre Danmark interesseret i et salg. Endelig var det vigtigt at forhandlingerne gik hurtigt og foregik i hemmelighed. Danmark var nemlig neutral i 1. verdenskrig og ville derfor meget gerne have solgt øerne, mens USA stadig stod uden for krigen. Man kunne nemlig få problemer med Tyskland, hvis man solgte til en af Tysklands fjender.

Folkeafstemning om salget

De hemmelige forhandlinger blev gennemført 1915-16, hvor man enedes om en pris på 25 millioner gulddollars. Øernes beboere skulle ikke stemme, men i Danmark blev forslaget om salget sendt til folkeafstemning. Det blev den første folkeafstemning i danmarkshistorien, og den endte med et

klart "Ja", da 2/3 stemte for salget. De Dansk Vestindiske Øer blev overdraget til USA den 31. marts 1917 ved en ceremoni på øerne, og hermed sluttede 245 års dansk kolonihistorie i det caribiske hav.

U.S. Virgin Islands

Fra 1917 hed de tre øer ikke mere De Dansk Vestindiske Øer, men fik nu i stedet navnet United States Virgin Islands eller på dansk De Amerikanske Jomfruøer. Salget til USA betød imidlertid ikke, at øernes indbyggere med det samme blev amerikanske statsborgere. Fra 1917 til 1931 blev øerne kontrolleret af den amerikanske flåde, men i løbet af 1920'erne og 1930'erne opnåede de fleste indbyggere på øen amerikansk statsborgerskab. Øerne oplevede samtidig økonomisk fremgang i 1930'erne og 1940'erne. Blandt andet på grund af en stigende eksport af rom til USA og fordi den amerikanske flåde anlagde en base på øerne under 2. verdenskrig.

Selvom øerne var en del af det demokratiske USA, var der ikke egentligt demokrati på øerne før efter 2. verdenskrig. Frem til 1954 var det kun dem, der kunne læse og skrive engelsk, der havde stemmeret til lokalregeringen. Selv i dag, 100 år efter overdragelsen i 1917, kan indbyggerne på De Vestindiske Øer ikke stemme til det amerikanske præsidentvalg, og deres repræsentant i Kongressen har ikke stemmeret.

Overdragelsen af Dansk Vestindien til USA den 31. marts 1917. Dannebrog tages ned, mens det amerikanske æreskompagni ser på.

KILDE 1

Checken på 25 millioner gulddollars.

De Vestindiske Øer blev solgt til USA for 25 millioner dollars.

Det svarede til ca. 85 millioner kr. i 1916. I dag svarer det til ca. 3,2 mia. kr.

SPØRGSMÅL TIL KILDE 1

- 25 mio. dollars ville svare til 3,2 mia. i nutidskroner. Diskuter, om I synes det er billigt eller dyrt. (Gå eventuelt på nettet og søg på, hvad man kan få for et sådant beløb.)

TIL OVERVEJELSE ...

- Hvornår kan et land sælge et område til et andet land? Afhænger det af, hvilket land man sælger til?
- Vil det være i orden, hvis Danmark i dag solgte Grønland, og hvem skulle bestemme, om vi kunne gøre det?
- Vil det være i orden, hvis Danmark solgte Fyn? Hvorfor eller hvorfor ikke?
- Hvis vi nu ikke havde solgt øerne, og hvis vi kunne, skulle vi så købe øerne tilbage? Hvorfor eller hvorfor ikke?

Vestindisk Pakhus i København. Pakhuset var lager for de varer, som blev sejlet fra Vestindien til Danmark. Pakhuset blev bygget under den såkaldte florissante, "blomstrende", periode i slutningen af 1700-tallet.

SPOR EFTER KOLONITIDEN

I København kan du den dag i dag se mange spor efter kolonitiden. Men det der skete i kolonitiden har ikke kun sat sig fysiske spor, det har også præget vores holdninger til folk med en anden hudfarve.

Pakhuse og palæer

Det var først og fremmest via handelen med varer fra De Vestindiske Øer, at Danmark tjente penge på sine kolonier. Og da det meste af handelen foregik med København, er det også her, man kan se de fleste fysiske spor efter kolonitiden i dag. Et eksempel er Vestindisk Pakhus på Toldboden i København, der er bygget i starten af 1780'erne til opbevaring af de mange varer, der blev sejlet til København. I dag bruges bygningen som kunstmuseum.

Selvom øerne i anden halvdel af 1800-tallet var en dårlig forretning for Danmark, var der danske familier, der tjente store penge på øerne. I København tæt på dronningens slot, Amalienborg, ligger en af byens smukkeste bygninger: Det Gule Palæ. I dag huser bygningen dronning Margrethes sekretariat, men den blev oprindeligt bygget af en storkøbmand fra 1700-tallet ved navn Frederik Bargum.

På samme måde som Det Gule Palæ er en række kendte bygninger i København bygget med penge tjent på enten plantager med slaver i Vestindien eller på handel med slaver. Statsministerens embedsbolig, Marienborg, er bygget af en anden købmand og direktør, der også tjente penge på slavehandel. Odd Fellow Palæet på Bredgade er endnu en imponerende 1700-tals bygning i København. Her boede Ernst Schimmelmann, der var en meget indflydelsesrig minister i slutningen af 1700-tallet og starten af 1800-tallet. Schimmelmann var initiativtageren til det forbud mod slavehandel, der blev indført i 1792 og trådte i kraft i 1803. Men samtidig tjente han store penge på sine plantager med slavearbejdskraft på De Vestindiske Øer.

Fredrik Bargum fik i årene 1759-64 opført Det Gule Palæ. Bargum tjente en stor del af sine mange penge på at sejle slaver fra Afrika til De Vestindiske Øer, i den trekantshandel, hvor mange døde undervejs.

Spor i vores holdninger

Selvom slaveriet blev afskaffet i 1848 og De Vestindiske Øer blev solgt i 1917, satte kolonitiden sig spor i danskernes holdning til mennesker med andre hudfarver. Det gjaldt ikke kun Danmark. Det var noget der prægede næsten alle europæiske lande, der havde haft kolonier med sorte slaver.

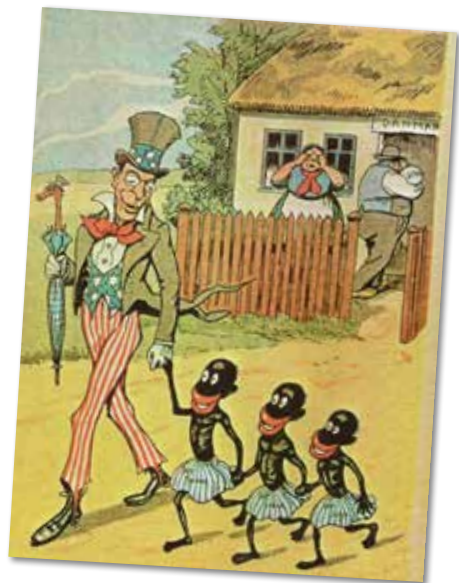
KILDE 1

Billedet af øernes farvede indbyggere, eller "negrene" som man kaldte mennesker af afrikansk afstamning, var præget af kolonitiden langt op i 1900-tallet. I en geografibog fra 1913, som stadig blev brugt i nogle skoler i 1950'erne, kunne man læse følgende om de, der boede på De Vestindiske Øer:

"De fleste af øernes beboere er negre. Det er efterkomme-re af de slaver, som tidligere blev indført [...]. Negrene har hang til dovenskab ligesom de fleste af de varme landes folk. Men der må stadig føres tilsyn med dem. Forholdet mellem de hvide plantageejere og deres sorte arbejdsfolk er som oftest ret godt. Men negrene er meget letsindige og uvidende og kan let blive ophidsede. De har da også af og til gjort oprør. Til daglig er de meget godmodige. Men bliver de ophidsede af had eller druk, kan de være grusomme og rå i allerhøjeste grad."

Holdningen, der her kommer til udtryk, er typisk for ældre bøger. Sådan et syn var med til at understøtte tankerne om, at øernes sorte og farvede indbyggere ikke havde behov for samme rettigheder. Eller at de måske ikke var klar til demokrati eller til at bestemme selv.

Humorbladet Klods Hans tegnede et billede af salget, hvor Onkel Sam (USA) drager bort med tre små "negerbørn", der er symbol på de tre øer. Konen græder over, at børnene tager bort, mens manden går ind i huset med de mange penge Danmark fik. Hvad siger tegningen om synet på de, der boede på øerne? Kunne man tegne sorte mennesker på denne måde i dag?

SPØRGSMÅL TIL KILDE 1

- Hvilken betydning har det, at forfatteren bruger ordet "indført" om den måde afrikanerne kom til De Vestindiske Øer på?
- Hvordan beskriver forfatteren efterkommerne af slaverne?
- Prøv at skifte ordet "negre" ud med følgende ord: "børn og unge" og "danskere". Diskutér hvordan den ændring i teksten påvirker jer.

TIL OVERVEJELSE ...

- Hvad tænker du om, at dronningen i dag har et fint hus, der er bygget af penge tjent på slavehandel? Skulle hun sælge huset? Og skulle det så rives ned?
- I gamle dage kaldte man ofte sorte mennesker for "negre", men i dag synes de fleste, at det er et ubehageligt ord. Synes du det er i orden, at bruge ordet "neger" i dag?
- Kender du ordet "kolonialvarer"? Prøv at tænke over, eller at finde ud af, hvorfor det hedder sådan.

DE VESTINDISKE ØER 100 ÅR EFTER SALGET

I år 2017 er det 100 siden at Danmark solgte De Vestindiske Øer til USA, men noget tyder på, at de stadig fylder meget i vores bevidsthed – hvordan kan det være?

Mange gader bærer stadig danske navne på De Vestindiske Øer i dag. Danske turister der besøger øerne fotograferer ofte de danske gadeskilte.

Et turistparadis

Øerne er i dag et meget populært feriested for mange danskere, og der er mange flere danskere, der tager til de tidligere danske kolonier, end til de andre øer i området. Øerne har smuk natur og skønne strande, og det er ikke sjældent, at rejsebureauer kalder dem "det tabte paradys" – altså et paradys som Danmark har mistet.

Det er interessant, at vi i rejsereklamer kan kalde øerne et tabt paradys, når man tænker over, at øerne måske ikke var et paradys for alle, der boede der, dengang øerne stadig var en del af Danmark. De øer, hvor titusinder arbejdede som slaver eller til dårlig løn efter slaveriets ophævelse. De øer, som var økonomisk mere tilbagestående end resten af Dan-

Rejsbilleder fra St. Croix. Øverst ses det gamle danske fort "Christiansvæn" i Christiansted, som er åbent for turister. Nederst en strand med turisthoteller.

TIL OVERVEJELSE ...

- Hvad synes du om, at nogle betegner øerne som 'et tabt paradys'?
- Føler du, at du har en særlig forbindelse til De Vestindiske Øer i dag eller ikke? Prøv at forklare, hvad denne forbindelse består i, eller hvorfor du ikke føler nogen forbindelse?

mark, og hvor mange af de danskere og europæere, der kom til øerne, døde af tropesygdomme. Men på den måde ser vi danskere ofte fortiden og historien i et rosenrødt lys.

Skal Danmark sige undskyld for slaveriet?

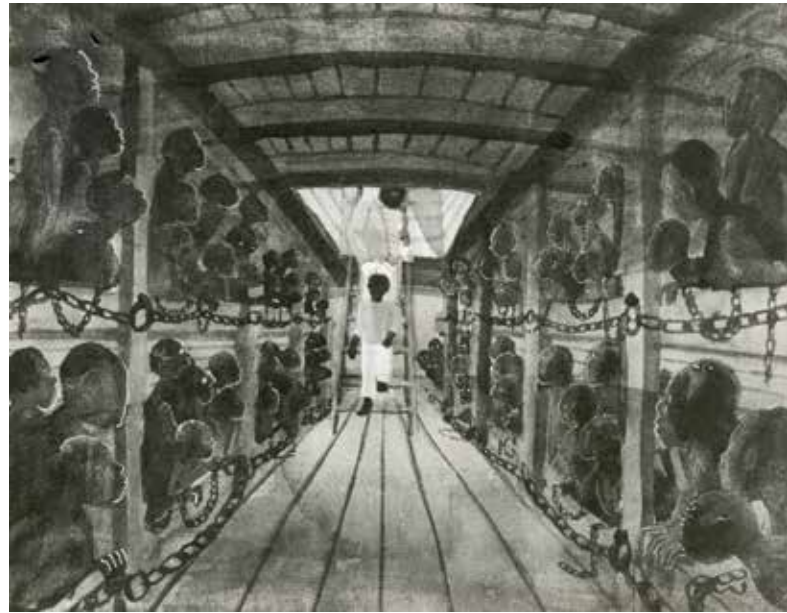
Som kolonimagt og handelsmagt var Danmark ansvarlig for både slavehandel og slaveri, i flere hundrede år. 100.000 slaver blev sejlet fra Afrika til Amerika på danske skibe og tusindvis døde undervejs. Danmark holdt slaver på De Vestindiske Øer i mere end 250 år, og særligt i tiden op til slutningen af 1700-tallet levede og arbejdede slaverne ofte under meget strenge forhold. Selv efter ophævelsen af slaveriet i 1848 var de fleste sorte og farvede på De Vestindiske Øer tvunget til at arbejde for plantageejerne. Slaveriet og slavehandelen er på mange måder et mørkt kapitel i Danmarkshistorien, også selvom de fleste andre europæiske lande hverken opførte sig værre eller bedre end Danmark. Men hvad betyder det for os i dag? Har vi, der i dag bor i Danmark, et ansvar for de ting, der skete for flere hundrede år siden?

I de seneste årtier er der både i og udenfor Danmark blevet stillet krav om, at de europæiske kolonimagter skal sige undskyld for både kolonitiden og slaveriet. Ofte bliver der også krævet penge som erstatning eller kompensation, som skal gives til de lande, der var koloniserede, eller hvor slaverne kom fra. I 1999 krævede en international kommission i Afrika, at de vestlige lande skulle betale 777 tusind milliarder dollars! (\$777.000.000.000.000), som erstatning til Afrika for slavehandelen. Det var naturligvis helt urealistisk, men kravet om undskyldning og erstatning bliver ofte debatteret.

Om man skal sige undskyld for slaveriet er faktisk ikke helt så let at finde ud af, som man skulle tro. I 2006 sagde den engelske premierminister Tony Blair, at det fyldte ham med "dyb sorg", at England havde deltaget i slavehandelen. Men læg mærke til, at han ikke sagde "undskyld". Hvis han havde sagt det, havde han nemlig også sagt, at England havde et ansvar. Og så kunne det være, at nogle lande ville kræve penge i erstatning fra England, eller at der ville komme mange andre, der også ville have en undskyldning.

Vrede over Danmarks manglende undskyldning

Heller ikke i Danmark har man givet en undskyldning for slaveriet. I 1998 var det 150-året for ophævelsen af slaveriet på De Vestindiske Øer. Fra De Vestindiske Øer havde man inviteret både den danske udenrigsminister og dronning Margrethe, og mange mennesker på øerne håbede, at Danmark ville

Akvarel af slaver under dækket på et slaveskib. Skal Danmark undskyldte for sin rolle som slavenation?

bruge festlighederne til at beklage slaveriet og slavehandelen. Både udenrigsministeren og dronningen måtte dog sige nej tak til at deltage, og samtidig udtalte udenrigsministeren, at der ikke skulle gives en undskyldning. Som han sagde: "Jeg kan ikke se det rigtige i, at mennesker, som ikke havde noget med slaveriet at gøre, skal sige undskyld til mennesker, som ikke er blevet udsat for slaveri." Festlighederne på øen gik i øvrigt rigtig skidt i 1998. Der var stor utilfredshed blandt befolkningen på øerne over, at der ikke var nogen personer fra den danske regering der deltog. En lokalpolitiker og aktivist forsøgte at overtage mikrofonen, og der blev så meget uro, at resten af det officielle festprogram måtte aflyses. Til gengæld var der masser af fest i gaderne om aftenen for at fejre ophævelsen af slaveriet.

Ved 100-året for salget af øerne til USA i 2017, er der også folk der har foreslået, at man skulle sige undskyld. Men selvom der er planlagt mange markeringer af 100 året for salget, har den danske regering ligesom tidligere ikke nogen planer om at undskylde slaveriet eller slavehandelen. Det er blandt andet, fordi man ikke mener, den danske regering i dag har noget ansvar for, hvad der skete for over 100 år siden. Som en politiker har sagt: Skulle man så også undskylde for vikinernes angreb for 1000 år siden?

KILDE 1

Debatudsagn fra artikel i
Jyllands-Posten Premium
onlineavis 12. oktober 2016:

»Vi mener, at hvis man begynder at sige undskyld for, hvad der er sket for mange, mange år siden, så skulle vi gå helt tilbage til vikingetiden og undskyldte til briterne og franskmændene, og hvem vi ellers kom og plyndrede,« Michael Aastrup Jensen (V).

»Der er ingen tvivl om, at slavehandlen er et mørkt kapitel i danmarkshistorien, som vi bør tage afstand fra, men jeg synes ikke, at det er et anliggende for politikerne i dag. Vi skal hellere bruge vores kræfter på nutiden og fremtiden i stedet for fortiden,« Holger K. Nielsen (SF)

»Det ville være flot, hvis Danmark brugte ordet undskyld om tiden som kolonimagt. Det kan give et mere nuanceret historiesyn i Danmark og skabe en større bevidsthed omkring denne periode og Danmarks rolle og ageren i den,« Cecilie Felicia Stokholm Banke (forsker)

TIL OVERVEJELSE ...

- Hvilke af de tre udsagn om en undskyldning er du enig i?
- Skal landet Danmark sige undskyld for slaveriet på De Vestindiske Øer, der foregik frem til 1848? Hvis nej, så prøv at argumentere for hvorfor. Og hvis du mener, at Danmark skal sige undskyld, så prøv at drøfte, hvem der skal sige undskyld, og hvem vi helt præcist skal sige undskyld til.
- I Danmark er vi stolte af vores historie. Må man gerne være stolt af sin historie og samtidig ikke ville sige undskyld for de slemme ting, der er sket i historien?

Register

A

Amalienborg 53
Anti-slavebevægelse 36-37
Arbejdsreglement 46

B

Bargum, Frederik 53
Bjørn, Andreas Riegelsen 28
Bomba 17, 34-35
Brookes 25
Brændemærkning 24, 27

C

Carstens, Johan Lorenz 18
Charlotte Amalie 29, 40, 47
Christian den 4. 9
Christiansborg 11, 26-27
Christiansfort 19-20
Christiansted 5-6, 26, 48, 56
Cuba 40

E

Ejendomsret 37
Erstatning 6, 42, 57
Esmi, Nicolai 19

F

Folkeafstemning 5, 50
Franske Revolution, Den 37
Frederiksted 6, 42
Frifarvede 40
Frihandel 7-8
Frihedsbrev 40
Første verdenskrig / 1. verdenskrig 50

G

Gardelins reglement 17-19, 30
General Buddhoe 42
Guinea-kysten 11
Gulddollars 49-51
Guldkysten 24
Gule Palæ, Det 53

H

Haagensen, Johan 18, 27-28
Haiti 6, 29-30
Heegaard, Anna Elizabeth 42

I

Iversen, Jørgen 11-13, 15, 19-20
Isert, Paul 27-28

J

Jamaica 6, 29
Jomfruøerne 50

K

Kolonialvarer 54

L

La Grange 32

M

Marienburg 53
Martinique 31
Menneskerettigheder 37-38
Merkantilisme 8

O

Odd Fellow Palæet 53
Oplysningstiden 37-38, 41
Oprør 14, 17, 20, 25, 29-31, 42-43, 46-48, 54
Opstand 30, 48
Ostindisk Kompagni 9

P

Paradis 27, 56
Petersen, Sophie 28-29
Proviant 19, 24

Q

Queen Mary 48

S

Schimmelmann, Ernst 38, 53
Schimmelmann, Heinrich Carl 17
Scholten, Peter von 41-43
Servinge 13-14, 17, 22
Servingekontrakt 11-12, 14
Skørbug 26
Slaveauktion 27
Slavehalere 24
Slavehandel 5, 23-24, 26, 28, 37-40, 42, 53-54, 57
Slavehandelsforbud 39-40
Slaveskib 24-27, 57
Slavetransport 23-24, 37
Statsborgerskab 50
Sukkerproduktion 34-35

T

Trankebar 8-9
Trekantshandel 6, 53
Tropesygdomme 13, 57
Tyendelov 45-48

U

Uafhængighedserklæring 37
Undskyldning 57-58

V

Vestindisk-guineisk Kompagni 11-12, 19, 22, 24, 27
Vestindisk Kompagni 33
Vestindiske Pakhus, Det 52-53

Billedliste

- s. 5: Bridgemann
- s. 7: Bridgemann
- s. 9: Bridgemann/ Scanpix
- s. 10: Museet for Søfart
- s. 11: Bridgemann
- s. 12: Rigsarkivet/ Gribskov Gymnasium
- s. 13: Københavns Bymuseum
- s. 14: Scanpix
- s. 15: The William Blake Collection
- s. 16: Scanpix
- s. 17: Det Nationalhistoriske Museum på Frederiksborg slot
- s. 19: Bridgemann / Scanpix
- s. 20: Scanpix
- s. 20: Creative Commons
- s. 21: Creative Commons
- s. 22: Museet for Søfart
- s. 23: Creative Commons/ Welcome Images
- s. 24: University of Virginia
- s. 24: Wikimedia Commons
- s. 25: Museet for Søfart
- s. 27: University of Virginia
- s. 28: University of Virginia
- s. 29: Museet for Søfart
- s. 30: Nationalt Videncenter for Historie og Kulturarvsformidling
- s. 30: Wikimedia Commons
- s. 31: Scanpix
- s. 32: Museet for Søfart
- s. 32: Wikimedia Commons
- s. 33: Wikimedia Commons
- s. 34: Scanpix
- s. 35: Scanpix
- s. 36: Wikimedia Commons
- s. 37: National Museum of American History
- s. 38: Museet for Søfart
- s. 39: Museet for Søfart
- s. 40: Det Kongelige Bibliotek
- s. 40: Museet for Søfart
- s. 41: Museet for Søfart
- s. 42: New English Review
- s. 43: Museet for Søfart
- s. 44: Museet for Søfart
- s. 46: Museet for Søfart
- s. 47: Det Kongelige Bibliotek
- s. 47: Museet for Søfart
- s. 48: Rigsarkivet
- s. 48: Illustreret Tidende
- s. 48: Wikimedia Commons
- s. 49: Museet for Søfart
- s. 50: Museet for Søfart
- s. 51: Statens arkiver
- s. 52: Wikimedia Commons
- s. 53: Wikimedia Commons
- s. 54: Det Kongelige Bibliotek
- s. 55: Colourbox
- s. 56: Colourbox
- s. 56: Colourbox
- s. 57: Museet for Søfart/ Jørn Mathiassen
- s. 58: Wikimedia Commons

I mere end 250 år var Danmark en kolonimagt. Skt. Jan, Skt. Thomas og Skt. Croix – eller U.S. Virgin Islands, som de kaldes i dag – ligger i Caribien. Øerne var danske kolonier, hvor der bl.a. blev dyrket sukkerrør og bomuld. Det hårde arbejde blev udført af slaver, som man havde transporteret over Atlanterhavet fra Afrika. Hvorfor havde Danmark øer, der lå så langt væk – og hvorfor solgte man dem i 1917? Det kan du læse om i bogen, ligesom du også kan få svar på, hvordan befolkningen på øerne levede, og hvornår slaveriet blev afskaffet. Bogen lægger op til, at du bruger din viden til at tænke over, hvilken betydning det har, at Danmark har været en slavenation, og hvordan vi skal forholde os til det i dag.

HISTORIE LAB

Nationalt Videncenter
for Historie- og Kulturarvsformidling